

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta
Katedra křesťanské sociální práce

Prevence rizikového chování pro mladší školní věk

Bakalářský projekt

Studijní program

Sociální práce s dětmi a mládeží

Autor: Jakeš David

Vedoucí práce: Mgr. Pavla Macháčková, Ph.D.

Olomouc 2024

Prohlášení

Prohlašuji, že tato práce byla zpracována samostatně na základě použitých pramenů a literatury uvedených v bibliografickém seznamu.

V Olomouci 4.4.2024

Jakeš David

Poděkování

Poděkování patří mé vedoucí bakalářské práce Macháčkové Pavle, Mgr. Ph.D., která mi poskytla cenné rady a umožnila odborné vedení při zpracování mé studie.

Obsah

Představení tématu	7
1 Rešerše výzkumů a zdrojů k danému tématu	8
1.1 Agrese a agresivita	9
1.2 Kyberšikana.....	10
1.3 Šikana	12
1.4 Prevence rizikového chování.....	15
1.4.1 Primární prevence.....	16
1.4.2 Sekundární prevence	19
1.4.3 Terciární prevence	19
2 Propojení tématu s teoriemi sociální práce.....	21
3 Propojení tématu se sociální politikou.....	24
3.1 Vzdělávací politika	25
4 Propojení tématu se metodami sociální práce	27
5 Legislativní zakotvení dané problematiky.....	31
5.1 Poskytovatelé poradenských a preventivních služeb v rámci školské prevence v ČR.....	31
6 Analýza potřebnosti projektu.....	35
6.1 Příčiny problému a jeho důsledky na cílovou skupinu.....	35
6.2 Základní informace o velikosti a případných specifikách cílové skupiny vzhledem k řešenému problému	36
6.3 Příklady organizací angažovaných v řešení dané problematiky v ČR a zahraničí	37
6.4 Specifikace stakeholderů	40
7 Cíle projektu	44
8 Popis a analýza potřeb cílové skupiny.....	45
8.1 Přímé.....	46
8.2 nepřímé.....	48
9 Klíčové aktivity a indikátory splnění.....	49
9.1.1 Klíčová aktivita 1: Příprava materiálu a plán setkání.....	49
9.1.2 Klíčová aktivita 2: Zahájení projektu	49
9.1.3 Klíčová aktivita 3: Průběh preventivního projektu	50
9.1.4 Klíčová aktivita 4: Závěrečná reflexe projektu	53
10 Management rizik.....	54
11 Výstupy.....	55
12 Popis přidané hodnoty	56
13 Harmonogram.....	57
14 Rozpočet.....	59

15 Logframe projektu.....	60
Závěr	62
Bibliografie	63
Internetové zdroje	67
Seznam použitých zkratk	68
Seznam tabulek	69
Seznam obrázků.....	70
Příloha č. 1 – Myšlenková mapa.....	71
Příloha č. 2 – Modelové situace.....	72
Příloha č. 3 – Hrozby internetu.....	73
Příloha č. 4 - Křížovka.....	74
Příloha č. 5 – Evaluační dotazník	76
Anotace	77

Představení tématu

V závislosti na přeměně společnosti se setkáváme stále častěji s projevy rizikového chování, které nejsou v souladu se společenskými normami. Mezi projevy rizikového chování řadíme široké spektrum poruch, jejichž následkem dochází k nárustu zdravotních, sociálních či výchovných rizik. Na tento fakt může mít vliv mnoho faktorů, které jsou jak vnějšího charakteru vzhledem k prostředí, tak vnitřní faktory vztahující se k vlastnostem jedinců. Současná sociální práce nabízí širokou paletu metod a forem práce s takovými klienty. Fenomény rizikového chování mohou být potlačeny u příslušné skupiny především pomocí včasné primární prevence, která snižuje riziko negativních dopadů ještě před jejich vznikem.

Cestou primární prevence je směřovaný bakalářský projekt, který je zaměřen na skupinu jedinců mladšího školního věku. Takové období považuji za klíčové, kterému je nutné věnovat zvýšenou pozornost. Preventivní projekt nabízí bohatou nabídku aktivit, které umožňují rozeznat potencionální problémy ve skupině a v návaznosti s nimi ihned pracovat. Důležitou součástí preventivního projektu je také evaluace a případný navazující program, který může být zaměřen již na zjištěné problémy. Kvalitní podoba primární prevence ve formě preventivního projektu může v budoucnu potencionálně minimalizovat výskyt problémového chování a tím tvořit společnost, která bude dodržovat společenské normy. Hlavní záměr práce je směřován na důležitost primární prevence rizikového chování.

Bakalářská práce je tvořena dvěma stěžejními celky zahrnující teoretické poznatky a tvorbu preventivního projektu. Teoretická část je věnována objasnění pojmu rizikového chování včetně projevů a výňatků nejčastějších forem rizikového chování. Podrobná deskripce je zaměřena na související oblast prevence rizikového chování včetně výčtu odborné terminologie a specifikace rozdílů jednotlivých forem prevence. Následně se teoretické poznatky týkají poradenských služeb, které se věcně věnují problematice rizikového chování a odborníky zprostředkovávajícími poradenské služby.

Projektová část bakalářské práce je zaměřena na tvorbu, specifikaci a přednes preventivního projektu. Jelikož má profese zahrnuje práci s jedinci, kteří se již projevují rizikovým chováním, můj zájem je směřován k rané fázi potencionálního vzniku rizikového chování, a především k zamezení šíření takového chování u dětí, které jsou označovány jako tzv. riziková skupina.

1 Rešerše výzkumů a zdrojů k danému tématu

Oblast rizikového chování zahrnuje širokou terminologii napříč obory, jelikož různorodost teoretických východisek je v oblasti zdravotního, sociálního či normativního kontextu odlišně chápána. *Rizikové chování je široce zkoumaným pojmem vývojové psychologie a sociální psychologie. Své koncepce rizikové chování má i kriminologie, sociální pedagogika a další vědy o člověku a společnosti.* (Sobotková, 2014, s. 39) Každý projev rizikového chování reaguje bezprostředně na to, ke komu nebo k čemu je směřován. Má vliv na oběti, pachatele, přihlížející i ty, kteří přehlížejí takové jednání. Díky ignorování projevů takového chování dochází ke gradaci a zvýšení intenzity projevů asociálního chování. (Herzog, 2009, s. 9) MŠMT definovala rizikové chování v národní strategii v letech 2013–2018 tímto způsobem: *Rizikové chování představuje různé typy chování, které se pohybují na škále od extrémních projevů chování „běžného“ (např. provozování adrenalinových sportů) až po projevy chování na hranici patologie (např. nadměrné užívání alkoholu, cigaret, kofeinu či nelegálních drog, násilí).* (Procházka, 2019, s. 38) Rizikové chování zahrnuje ve svém zárodku již několik faktorů, které způsobily jeho vznik. Tyto faktory jsou ovlivněny specifickými okolnostmi, proto k nim přistupujeme individuálně. Faktory lze rozdělit do modelu čtyř rovin.

Individuální rovina	Rovina vztahů	Rovina kolektivu	Společenská rovina
Je úzce spjata s chováním jedince. Zahrnuje pohlaví, věk, společenské postavení, vzdělání, biologické formy a zvláštnosti či poruchy osobnosti.	Mezilidské vztahy.	Společenské a sociální postavení ve společnosti.	Předsudky na společenské úrovni.

Tabulka 1 "Specifické okolnosti vzniku rizikového chování" (Herzog, 2009, s. 14)

Jedinci projevující se rizikovým chováním mohou neadekvátním způsobem dávat najevo své pocity či emoce. Jednou z možných variant se ovšem může stát hlubší problém, nebo naopak snaha o získání pozornosti. Rizikové chování ve školním prostředí je vytyčeno formou základních přestupků:

- A) zapomínání či úmyslné neplnění domácích úkolů a povinností, zanedbaná příprava do školy, nenošení školních pomůcek, narušování hladkého průběhu vyučovacího procesu a nevhodné chování o přestávkách,
- B) úmyslná absence ve výuce,
- C) neadekvátní chování k vyučujícímu (hrubý způsob komunikace a projevy vzdoru),
- D) časté konflikty mezi spolužáky s projevy fyzického či psychického násilí,
- E) podvody ve formě lhaní či opisování,
- F) užívání návykových látek na pozemku školy,
- G) obecné přestupky proti společenským normám. (Dolejš, 2010, 64-67)

Níže přejdeme do podrobnější deskripce výčtu rizikového chování související s mladším školním věkem.

1.1 Agrese a agresivita

Agrese je označována jako psychický stav, při němž je cílem poškodit životní prostředí, materiální věci, lidi nebo dokonce sebe samého. Z psychologického hlediska je označována jako vrozená vlastnost, která je pro jedince přirozená. (Poněšický, 2005, s. 22) *Je důležité mít na paměti, že agresivní chování bývá obvykle způsobeno nějakým druhem stresu nebo nevyhojeným traumatem, a že kořenem agrese u dětí jsou vždy bolestné pocity. Prožité zneužívání, zanedbávání, autoritářská výchova, strach z nadcházející události, zdravotní trauma nebo agrese ostatních dětí může vést k tomu, že děti začnou bít, kousat nebo šikanovat ostatní děti.* (Solter. 2021, s. 84) Hlavním příznakem je nepřátelství a útočnost, které je směřováno k nějakému objektu se záměrem znehodnotit ho. Jedná se o projev agresivity jedince, kdy jeho dopady vedou přes psychické či fyzické ubližování s následkem porušení práv jiného jedince. Agresi lze rozdělit na několik kategorií dle směru vůči příjemci.

1. **Agrese vůči neživému předmětu** – zahrnuje způsoby jednání, kdy se předmětem útoku stává např. učebnice, tužka nebo lavice atd. Znehodnocení předmětu způsobí agresorovi úlevu či pocit uvolnění, popř. představuje jeho fyzickou zdatnost před ostatními. Takovým jednáním se zpravidla projevují jedinci, kteří trpí nízkým sebevědomím a takovým způsobem na sebe upoutávají pozornost. Tato forma se však může stát také nástrojem pro zastrašování ostatních. Tento

směr agrese se vyskytuje již v mateřských školách, kdy jedinci na základě svých emocí úmyslně znehodnocují hračky svých vrstevníků.

2. **Agrese směřována ke zvířeti** – jedná se novodobý trend, kdy se jedinci na venek chovají ke zvířeti přívětivě, ale ve skutečnosti mu způsobují bolest např. pomocí silného stisku apod. Tento proces bývá následkem vnitřního konfliktu, kdy se jedinec není schopen postavit autoritě, a právě tento jev si vybije na nevinném zvířeti. Takové jednání se v pokročilém stádiu může přenést do rozsáhlejšího sociálního prostředí, které se rozostří v šikanu.
3. **Agrese směřována k lidem** – zrcadlí útok na jiného jedince v podobě fyzické, verbální nebo kombinované formě. Fyzické útoky zahrnují bití, fyzické ponižování nebo nucení k ponižujícím úkonům nejen v aktivní podobě agresora, ale taktéž zaúkolování jiné osoby za účelem fyzického útoku na oběť. Verbální agresí specifikují nadávky, urážky, vulgarismy, slovní ponižování či pomluvy, které nezanechávají viditelné šrámy na těle, nýbrž na duši.
4. **Autoagrese** – představuje jednání, které je zaměřené na ubližování sobě samému. Za nejdokonalejší stupeň autoagrese je označována sebevražda (v demonstrační, nebo dokonalé podobě). (Martínek, 2015, s. 25-31)

Agresivita je neoddelitelnou částí agrese, kdy dochází k přenesení emoce v abnormální chování. Za agresivitu je označován stav, kdy se jedinec prokazatelně projevuje chováním, které se neslučuje se společenskými hodnotami, porušuje práva ostatních a omezuje integritu druhých jedinců. Reálné útočné projevy a násilné chování jsou determinovány jako hlavní příznaky agresivity. *V souvislosti s agresivitou se lze poměrně často setkat s pojem hostilita. Je tím označován nepřátelský postoj vůči sobě a okolí s agresivními projevy chování. Hrubé porušování normy spočívající v omezování a poškozování okolí je zcela samozřejmě abnormalitou, a tedy sociálně patologické. Pokud je však míra agresivity „zdravá“ pak hovoříme o asertivitě. Jedná se o schopnost zdravě se sociálně prosazovat, a to společensky přijatelným a potřebným způsobem.* (Fischer, 2014, s. 49)

1.2 Kyberšikana

Kyberšikana je online formou šikany, jejichž přirozeným prostředím je internetová síť. *Kyberšikana je definována jako „individuální či skupinově úmyslné zneužívání informací nebo elektronické komunikace vedoucí k záměrnému a opakovanému obtěžování jedince nebo skupiny, šířením poškozujících textů, obrázků apod. Toto násilné chování je realizováno především prostřednictvím internetu a mobilních telefonů.* (Procházka, 2014,

s. 115) Informační technologie jsou v současné době neoddelitelnou součástí každodenního života a jejich užívání se stává určitým standardem společnosti. Proto je pro všechny v tzv. kyberzóně těžké uniknout nějaké formě online agrese, která se již vyskytuje u žáků mladšího školního věku a stává se tak velkým trendem. Vyvarování se kyberprostoru je pro žáky téměř nemožné, jelikož hrozí sociální vyloučení. Oblast internetové komunikace v mezilidské sféře nabízí uživatelům snadné navázání kontaktů (komunikace s lidmi z celého světa, spojení s rodinou a vrstevníky, se kterými jedinec není v pravidelném kontaktu). (Černá, 2013, s. 14) *Vymezení kyberšikany komplikuje nejen relativní novost samotného fenoménu, ale i prudký vývoj jeho forem a podob. Nelze ani jednoznačně určit, zda je kyberšikana pouze novou formou šikany, anebo zda jde o kvalitativně zcela jiný fenomén. Skutečností však je, že specifika virtuálního násilí jsou velmi závažná a jeho dosah není limitován hranicemi školy či třídního kolektivu. Ve světě sociálních sítí před ním není úniku.* (Zvírotský, 2013, s. 38) Mezi základní formy kyberšikany zahrnujeme SMS, MMS a emailové zprávy, fotografie a videa zachycená prostřednictvím mobilních telefonů a následně zveřejněná bez souhlasu oběti, telefonní hovory, aplikace pro sociální sítě a internetové stránky. (Procházka, 2014, s. 116) Za nejčastější typy kyberšikany jsou vymezovány:

- a) *provokování (flaming);*
- b) *obtěžování (harassment);*
- c) *očerňování (denigration);*
- d) *napodobování, používání cizí identity (impersonation);*
- e) *odhalování tajemství a podvádění (outing and trickery);*
- f) *vyloučení z on-line skupiny (exclusion);*
- g) *pronásledování na internetu (cyberstalking);*
- h) *fackování pro zábavu (happy slapping), které je zaznamenáno na mobilní telefon a následně zveřejněno na internetu.* (Procházka, 2014, s. 116)

Virtuální svět umožňuje tzv. únik od reálného života, a to také v oblasti několika forem produkce násilí. Za typické vlastnosti považujeme následující charakteristické rysy:

Anonymita agresora – v online prostoru většinou agresori vystupují pod nějakou jinou identitou či přezdívkou, tudíž má oběť velmi malou šanci přijít na to, kdo na něho útočí. Takový jev v oběti vzbuzuje pocit nejistoty a strachu, které v agresorovi evokují následné

útoky. Nicméně pravou identitu útočníka ve většině případů lze ve spolupráci s Policií ČR vystopovat, a tudíž zamezit případné další útoky.

Proměna profilu útočníků a profilu obětí – jako spouštěč kyberšikany může být každý informačně a komunikačně zdatný jedinec bez ohledu na věk, pohlaví či postavení v sociální skupině. Tudíž se může jednat i jedince, který je v reálném životě označován jako fyzicky slabý (často se střetává situace, kdy oběť školní šikany ve virtuálním světě přebírá roli agresora).

Mění se místo a čas útoků – oproti klasické šikaně, která probíhá na vymezených místech nelze odhadnout, kdy bude spuštěna kyberšikana. Online prostor tak nabízí velkou škálu časových a prostorových možností, kterých agresor využívá.

Změna charakteru osobnosti ve virtuálním světě – ve virtuálním světě je vše možné, tudíž není žádný problém změnit pohlaví, věk či další náležitosti a následně tak snáze manipulovat s obětí. Charakteristické je odvážnější chování a využití výrazových prostředků, které by agresor v reálném životě nepoužil (dochází tak ke zvýšení sebevědomí).

Kyberšikana jako prostředek zábavy – mezi tzv. prostředky zábavy jmenovitě řadíme např. SMS, audio či videozáznamy, pomluvy apod. Tato skutečnost tak umožňuje určitou informaci šířit mezi společnost, a získávat tak hojný počet sledujících (někdy i nevědomky sledující zvyšují intenzitu útoku a oběť se dostává a krizové situace).

Kyberšikana ve spojitosti s psychickým týráním – na rozdíl od běžné šikany, kdy jako hlavní ukazatel fyzického týrání mohou být modřiny a podlitiny, kyberšikana představuje neviditelné šrámy, které nelze na první pohled poznat. Oběť je většinou uzavřena sama do sebe a odmítá komunikovat a sdělovat své problémy (to může mít za následek, že situaci nezvládne a může mít zdravotní problémy).

Neúmyslná kyberšikana – na základě pouhého žertu vznikne nekontrolovatelná situace působící oběti psychickou a sociální újmu. (Martínek, 2015, s. 172-173)

1.3 Šikana

Šikana je komplexní pojem, se kterým se v poslední době setkáváme stále častěji, a to především ve školním prostředí. Pedagogové za spouštěč tohoto faktu označují především to, že žáci si mezi sebou ubližují stále více než v dřívější době. Ohlasy jsou také stále intenzivnější ze strany rodičů, kteří docházejí s nařčením do školy za důvodem oznámení, že jejich dítě je obětí šikany. Faktem zůstává, že žáci vědomě porušují školní řád a

dopouštějí se psychických či fyzických útoků na spolužáky. Termín šikana bývá v současnosti spíše bagatelizovaným a často zaměňovaným termínem. Mnoho konfliktů je nevhodně řešeno a následně označováno za šikanu. Je nutné oddělit od samotného naplnění pojmu šikany pouhé pošťuchování, škádlení či reciproční útoky. (Kabíček, 2014, s. 151) Šikana obecně zastřešuje záměrné a cílevědomé chování, které je směřované k určitému jedinci či jedincům za účelem způsobit fyzické, psychické či společenské újmy. (Vágnerová, 2011, s. 11) Abychom mohli chování označit za šikanu, musí se jednat o opakované počínání, mezi trýznitelem a jeho obětí musí být jasně vymezené role a musí být zřetelný nepoměr sil v kontextu utišňování oběti. (Rollnick, 2017, s. 135)

Typické znaky oběti šikany:

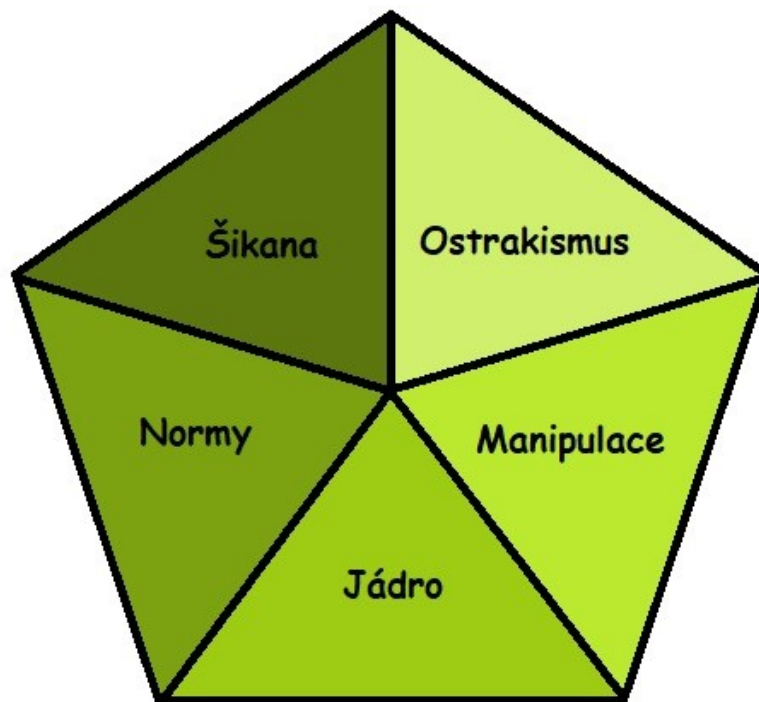
- Jedince nenavštěvují spolužáci ani jiní kamarádi (taktéž není zván ke společným aktivitám)
- Oběť nemá nejlepšího kamaráda, se kterým by trávila svůj volný čas a sdílela s ním své myšlenky
- Nechut' navštěvovat školu (změna je znatelná obzvláště u jedinců, kteří dříve neventilovali nezájem vůči chození do školy)
- Jedinec trpí nechutenstvím (popř. chodí ze školy hladový, jelikož může docházet k zabavení jídla agresorem či znemožnění nákupu stravy)
- Značná citová labilita, celkový neklid a častý pláč
- Nesoustředěnost při plnění úkolů a dalších aktivit
- Negativní myšlenky, apatie či náznaky k sebeubližování
- Uzavřenost a odmítání svěřit se
- Nevěrohodné výmluvy při žádosti o finance
- Somatické projevy v podobě neurčitých bolestí břicha, hlavy či jiných zdravotních obtíží včetně simulace (Vágnerová, 2011, s. 17–18)

Typické znaky pachatelů šikany:

- Fyzická zdatnost
- Předstíraná psychická odolnost

- Původ z dysfunkční či afunkční rodiny
- Problémy s kázní a respektováním pravidel a řádu
- Nadřazenost nad druhými jedinci
- Projevy fyzické či psychické agresivity
- Hrubé vystupování
- Disponování citové deprivace (Hurychová, 2022, s. 108)

Stádia šikany

Obrázek 1 "Stádium šikany"

První stádium „Ostrakismus“

První stádium je specifické především psychickým násilím, kdy je oběť vylučována z kolektivu a stává se z ní neoblíbený jedinec. Svými spolužáky je jedinec odmítán, nekomunikují s ním a je terčem nářeků a pomluv.

Druhé stádium „Manipulace“

K psychickému násilí se přidává také fyzické násilí v podobě lehčích forem agrese. Agresor si ověřuje, do jaké míry může s jedincem manipulovat, díky čemuž taktéž získává obdiv a respekt od přihlížejících.

Třetí stádium „Jádro“

Třetí stádium představuje důležitý zlom, kdy lze hovořit o šikaně se všemi svými specifickými rysy. Jádro agresorů systematicky útočí na jedince a v kolektivu jsou jasné dané role (agresor/agresoři → přísluhovači → přihlížející → oběť/oběti).

Čtvrté stádium „Normy“

Normy nastavené agresorem jsou kolektivem plně přijímány a respektovány. Tlak skupiny je natolik silný, že šikana je považována za nepsané pravidlo. Skupina je sjednocena, a tak i slabší aktéři jednání dávají najevo svůj krutý přístup. Oběť si je vědoma svého postavení a projevuje se dle očekávaného chování.

Páté stádium „Šikana“

Agresor ztrácí veškeré zábrany a jeho projevy chování zrcadlí dokonalou šikanu. Jedná se o nejrazantnější stádium, kdy je oběť předmětem zábavy. (Vágnerová, 2011, s. 79–83)

1.4 Prevence rizikového chování

Za prevenci rizikového chování považujeme jakékoli typy výchovných, vzdělávacích, zdravotních, sociálních či jiných intervencí směřujících k předcházení výskytu rizikového chování. Zamezující další progresi zmírňujících již existujících formy a projevy rizikového chování, nebo pomáhající řešit jeho důsledky. (Bártík, 2014, s. 24) Klíčem k odstranění rizikových faktorů je důsledná a správně mířená prevence. Provádění preventivních opatření snižuje riziko vzniku asociálního chování (v praxi se jedná o preventabilní faktory, jejichž úkolem je snížit riziko výskytu). Obecně dělíme prevenci rizikového chování na tři základní úrovně vztahující se k adekvátním zkušenostem jedinců a následným možnostem řešení. (Sovová, 2023, s. 9)

Zdravý jedinec	Primární	nespecifická	prevence	Osvěta
		specifická		
	Sekundární prevence			Intervence

Klinická porucha	Terciální prevence	Redukce následků
---------------------	--------------------	------------------

Tabulka 2 "Úrovně prevence"

1.4.1 Primární prevence

Primární prevence má úzkou spojitost s různými obory, proto nese mezioborovou povahu. Za nejtěsnější obory je považována pedagogika, psychologie, sociologie či veřejné zdraví. *Současně je pro ni charakteristická mezisektorovost (tedy, že jednotlivé přístupy a programy jsou současně koncepčně rozvíjeny v různých rezortních liniích, obvykle školské, zdravotnické, sociální a linii ministerstva vnitra, případně též dopravy a spravedlnosti.* (Bártík, 2010, s. 13) Hlavním cílem primární prevence je eliminace rizikových projevů v populaci a odstranění nebezpečných podnětů. Zaměřuje se na širokou populaci, která není poznamenána rizikovými faktory. Klíčovým prvkem je psychohygienu a posílení proefektivních faktorů. (Fischer, 2014, s. 75) *V případě primární prevence jde o soubor komplexních opatření směřujících k upevnění zdraví, dodržování zákonnosti a posilování morálních kvalit společnosti. Patří sem také zmapování konkrétních rizik, porozumění příčinám odchylek a uplatňování účinných obranných mechanismů.* (Jedlička, 2015, s. 67) Uskutečňování preventivních aktivit s sebou nese určitá kritéria, která nelze opomenout. Mezi tyto kritéria řadíme znalost cílové skupiny, partnerská úroveň komunikace, slučování teoretických poznatků a praxe, navozování bezpečné a důvěřivé atmosféry, uplatňování komunikačních dovedností a v neposlední řadě vyvarování se sarkazmu či neempatických projevů. (Jedlička, 2015, s. 68) Na programy primární prevence jsou kladeny určité požadavky, které program musí splňovat, jinak nemůže být označován jako primárně-preventivní program. Právě takový program je zaměřen na určité rizikové chování (specifickou prevenci) a zahrnuje takové aktivity a programy, které jsou zařazeny na základě praxe a výzkumu, který umožňuje shromažďovat a analyzovat data. V současné době musíme pracovat s jedinci, pro které nejsou atraktivní nebo přístupné programy volného času (nespecifická prevence). Takoví jedinci vyžadují specifické podpůrné programy, které minimalizují jejich handicap a zabrání případné vyčlenění ze společnosti. Konkrétně musí primárně-preventivní program splňovat dle MŠMT:

- a) *Přímý a explicitně vyjádřený vztah k určité konkrétní formě rizikového chování a tématům s tím spojeným,*

- b) *jasná časová a prostorová ohraničenost realizace (na ose: zmapování potřeb, plán programu a jeho příprava, provedení a zhodnocení programu a jeho návaznost),*
- c) *zacílení na jasně ohraničenou a definovanou cílovou skupinu a s tím související zdůvodnění matchingu (tj. přiřazováním určité skupiny či jednotlivce k danému typu programu odpovídajícím potřebám a problémům cílové skupiny).* (Bártík, 2010, s. 25-26)

Mimo výše uvedené základní specifické požadavky musí program apelovat na potřeby cílové skupiny a jejich specifické problémy a následně zvolit adekvátní způsob získávání informací. Za samozřejmost se považuje dostupnost a programu se zachováním základního práva všech aktérů. Poskytovatel primárně-preventivního programu je povinen sdílet organizační, personální a ekonomické požadavky (předem stanoveny, co je potřeba materiálně a technicky zajistit). (Bártík, 2010, s. 27)

Primární nespecifická prevence

Primární nespecifická prevence bývá také často označována jako univerzální preventivní intervence směřující ke kvalitnímu trávení volného času u dětí a mládeže. Cílová skupina primární prevence je v řadách běžné populace, u nichž nedochází k projevům rizikového chování v patrné míře. Při aplikaci primární prevence je nutné apelovat na účinnost, soustavnost, systematičnost a cílevědomost programu zahrnující procesy akceptující individuální prožívání a vnímání sebe i ostatních.

Primární specifická prevence

Primární specifická prevence se již konkrétněji věnuje určitým problémům, které jsou často podmíněny ministerstvem, krajským úřadem či zastupitelstvem. Zpravidla se jedná o preventivní programy určené specifické skupině žáků zaměřené na konkrétní kampaň (např. proti šikaně, drogovým závislostem či rasismu). Vybranému tématu podléhají besedy či přednášky prezentované pod vedením odborníků. (Jedlička, 2015, s. 68-69)

Preventivní programy

Cílem preventivních programů je ovlivnění klimatu třídy, dynamiky skupiny a také předcházení mnohým rizikovým jevům v kolektivu žáků či studentů. Prostřednictvím těchto programů žáci rozvíjejí své komunikační a sociální dovednosti. V praxi se opakovaně potvrzuje, že při dlouhodobé, kontinuální práci se třídou je její klima zdravější a žáci se aktivně podílejí na řešení třídních problémů. Umějí si dojednat své potřeby, často také více respektují názory druhých. Investice do preventivních programů se

z dlouhodobého hlediska školám jednoznačně vyplácí. Preventivní programy mohou být také realizovány několika formami, které se týkají interního prostředí.

- **Adaptační programy:** Slouží v situaci, kdy se jedinci potřebují zadaptovat v nové situaci. Nejčastěji jsou tyto programy využívány při zahájení povinné školní docházky, či v následujících letech při přechodu na vyšší stupeň vzdělávání. Dále při změně kolektivu v souvislosti s příchodem nového/nových spolužáků, popř. změně třídního učitele. Záměr adaptačního programu je poznání jednotlivých účastníků mezi sebou a celkové ovlivnění dynamiky skupiny při procesu tvorby konstelace třídy.
- **Třídnické hodiny:** Nejčastěji jsou realizovány pod vedením třídního učitele s možností spolupráce s výchovným poradcem, popř. jiným odborníkem. Představují osvědčený model preventivní práce se třídou.
- **Komunitní práce se třídou:** Je hojně využívána především na prvním stupni základní školy. Jedná se o pravidelné setkávání učitele s žáky (většinou jednou týdně), kdy společně probírají aktuální třídní problémy. (Knotová, 2014, s. 43-44)

Preventivní programy jsou povinným prvkem školních vzdělávacích programů, kdy jejich vliv musí být součástí běžné výuky. Preventivní programy zrcadlí běžný život a jejich cílem je zkvalitnění životního stylu (proto je nutné, aby tyto programy byly součástí výuky). Hlavním záměrem každého preventivního programu je komplexní změna, která působí na všechny aktéry.

Důraz je kladen na:

- Proměnu školy
- Rozvoj zdravého životního stylu
- Rozvoj volnočasových aktivit
- Zvyšování sociálních kompetencí (které napomáhají efektivní orientaci v sociálních vztazích, odpovědnost za chování a jednání)
- Posilování komunikačních dovedností /schopností řešit problémy, konflikty
- Schopnost nést kritiku, chovat se asertivně, (nepodléhat stresu)
- Vytváření pozitivního sociálního klimatu (pocitů důvěry, schopnost spolupráce s ostatními vrstevníky)

- Formování postojů ke společensky akceptovaným hodnotám (pěstování demokratických hodnot, humanistických postojů, morálních a mravních hodnot). (Procházka, 2012, s. 170)

1.4.2 Sekundární prevence

Sekundární prevence neboli selektivní preventivní intervence se věnuje jedincům, kteří jsou již určitým způsobem ohroženi či oslabeni (obvykle se jedná o žáky s potřebou specifického pedagogického a psychologického přístupu). Tito jedinci disponují určitou formou rizikového chování a jejich následná reedukace vyžaduje zmapování problému a včasný zásah. Sekundární prevence je v praxi realizována především v podobě depistáže a intervence. *Depistáž lze charakterizovat jako aktivní vyhledávání rizikových znaků (zvýšená agresivita, absence ve výuce, zhoršený prospěch, kolísání nálad, osamělost, zanedbaný vzhled) či odhalování častých stádií poruch.* Intervence je zajišťována pomocí poradenské a preventivně výchovné služby zabezpečované školou nebo poradenskými službami. Tyto služby jsou poskytovány jedincům, kteří se vyskytli v krizové situaci a potřebují pomoc. (Jedlička, 2015, s. 69) Intervence zahrnuje především navázání kontaktu s jedincem v nouzi, který bude nadále rozvíjen. Komunikace probíhá formou poskytnutí sociální podpory, empatie, naslouchání a v neposlední řadě hledáním alternativního řešení konfliktu. Přístupy, metody a prostředky práce jsou voleny individuálně dle každého případu s respektováním jedince. (Fischer, 2014, s. 75) Sekundární prevence je poskytována různými formami prostřednictvím telefonické linky, ambulantní péče, poraden či svépomocných komunit. Záměrem všech těchto institucí je minimalizace zdravotních, psychických, sociálních a ekonomických újem. (Kikalová, 2014, s.10)

1.4.3 Terciární prevence

Terciární prevence je orientována na delikventní jedince, kteří jsou již defektní socializací poznamenáni. Zaměřuje se také na reedukaci takto zasažených jedinců a snaží se o jejich socializaci. Plní také funkci předcházení recidivity. Zasažení jedinci často trpí disharmonickým rozvojem (neadaptivní chování, nízké sebevědomí, nedůvěra). (Jedlička, 2015, s. 69-70) Cílem terciární prevence je minimalizovat následky problémového jevu a následně zabránit dalšímu šíření (např. výměna injekčních stříkaček). (Pokorný, 2001, s. 26) V návaznosti na publikování programu terciální prevence lze podotknout klíčové faktory, které vedou k úspěšné realizaci programu:

- *Dobře vybraná cílová skupina s vysokým rizikem asociálního chování;*

- *zaměření programu na osobnostní charakteristiky přímo spojené s kriminálním chováním;*
- *program je jasně strukturovaný, má dobře definované dílčí cíle a jeho smysl je dobře pochopitelný frekventantům;*
- *program je poskytován stále stejným způsobem a jeho průběh je průběžně sledován;*
- *personál poskytující program musí být dobře vycvičený pro poskytování programu a musí být vysoce angažovaný. (Matoušek, 2010, s. 277)*

2 Propojení tématu s teoriemi sociální práce

Práce s rizikovou skupinou se úzce pojí s teorií sociální práce, která převádí poznatky do praxe v rámci prevence a předcházení vzniku sociálně-patologických jevů ve společnosti. Zabývá se společenskými vztahy ve skupině potencionálně ohrožených jedinců a pracuje na minimalizaci negativních dopadů. Sociální práce si jako samostatný obor vytvořila teorie a postupy, které jsou ověřovány pomocí výzkumů v dané skupině jedinců (v tomto případě u respondentů mladšího věku). V určitých případech se teoretické poznatky překrývají s jinými pomáhajícími profesemi a zasahují si vzájemně do svých cílů. (Matoušek, 2013, s. 12) Cílená úprava společenských podmínek a pokusy o změnu společnosti jsou považovány za klíčové mandáty. Změna napomáhá ke zmírnění strukturální bariéry, která tlumí dopady nerovnosti, diskriminace či sociálního vyloučení. Teorie sociální práce směřuje k překonávání individuálních překážek, ke vzájemné solidaritě a soudržnosti. (Mátel, 2019, s. 81) Podstata sociální práce je pomáhat potřebným a rizikovým skupinám populace. Je označována za vědecky fundovanou odbornou disciplínu, která zajišťuje péči potřebným jedincům. Cílem je zmírňování negativních dopadů na společnost a pomoc jednotlivcům v krizových situacích. Princip sociální práce je směřovat jedince k vlastnímu řešení krizové situace a odborné poradenství. V tomto kontextu spočívá také práce s žáky mladšího školního věku, kdy jsou zprostředkována teoretická východiska na základě vlastního prožitku a možnosti projevení vlastního názoru při možnosti řešení dané situace. (Gulová, 2011, s. 14-15) Mezi cíle sociální práce řadíme:

- *Zlepšování kvality života občanů ve společnosti;*
- *předcházení sociálního vyloučení, resp. zmírnění jeho důsledků;*
- *pomoc jednotlivcům, rodinám, skupinám nebo komunitám ve zlepšování nebo obnovování jejich sociálního fungování;*
- *pomoc, podpora, doprovod, posilování a zmocňování klientů sociální práce a rozvoj jejich potenciálu;*
- *pomoc při řešení problémů v lidských vztazích;*
- *prosazování sociální změny;*
- *podpora sociálního rozvoje a sociální soudržnosti;*
- *zlepšování blaha občanů ve společnosti. (Mátel, 2019 s. 79)*

V rámci realizace teorie sociální práce využívají sociální pracovníci pestrou paletu dovedností, metod, technik, strategií a aktivit, které slouží jako prostředky k udržení systému nebo snaze k systémové změně. (Mátel, 2019, s. 83) Teorie sociální práce rozlišuje následující přístupy, ze kterých sociální pracovník vychází při práci nejen s dětskou klientelou:

1. **Přístup orientovaný na člověka** – jedná se o nedirektivní přístup, kdy sociální pracovník pracuje na úpravě příznivých podmínek, které napomáhají zkvalitnit vnitřní obraz klienta. V rámci práce s žáky mladšího školního věku věnuje pozornost individuálnímu přístupu a respektování jedince takového, jaký je (neupozornění na nedostatky a poukázání na pozitiva). V ohledu prevence rizikového chování je výše uvedený přístup klíčový a podléhá také etickému kodexu.
2. **Behaviorální přístup** – reflektuje koncepci, že chování jednotlivých klientů vychází ze dřívějších zkušeností v návaznosti na to, co se naučili nebo nenaučili. Postoj mezi sociálním pracovníkem a klientem má edukativní charakter a úzce připomíná vztah učitel – žák. Při zařazování klíčových aktivit v návaznosti na rizikové chování je třeba brát v potaz osobní zkušenosti žáků a úzce na ně navázat či poukázat na různorodá východiska.
3. **Dynamický přístup** – odráží se na vymezení chování z minulosti, kdy determinuje nevědomé motivy.
4. **Experienciální přístup** – klient je vnímán jako osobnost, kterou je třeba formovat. Tímto směrem se upírá experienciální přístup a vede klienta k nalézání nových možností. Sociální pracovník vytváří vhodné podmínky, aby si klient uvědomil různorodá východiska a hledal smysl života. Mezi sociálním pracovníkem a klientem dochází ke vzájemné souhře a partnerství. Především při práci s malými dětmi je tento přístup velmi důležitý, jelikož sociální pracovník musí umět v dětech vzbudit pocit důvěry a bezpečí (jedinci se musí cítit jako sobě rovni).
5. **Úkolově orientovaný přístup** – zaměřuje se na vytyčení a následné realizaci možných dosažitelných cílů.
6. **Systémový přístup** – zobrazuje vzájemné vztahy mezi aktéry a prostředím.
7. **Systemický přístup** – aplikován především při rodinné terapii, kdy dochází k hledání řešení problémů.

8. **Sociálně-ekologický přístup** (ekosociální přístup) - zaměřuje se především na tři základní dimenze (na člověka, prostředí a vzájemný vztah mezi aktéry). Účel sociální práce spěje k individuálnímu růstu, odstraňování překážek a bariér, zkvalitnění prostředí a potřeb klientů.
9. **Antiopresivní přístup** – pracuje na principu intervence a analyzuje potenciaální znevýhodněné klienty. Jednou z forem je také primární prevence, která je zaměřena na rizikové jedince.
10. **Konstruktivistický přístup** – je postaven na aktivitě jedince, jeho vztahu k prostředí a společnosti v návaznosti na vnitřní předpoklady.
11. **Křesťanský přístup** – odráží se od víry a náboženství, jejichž poznatky jsou aplikovány do praxe.
12. **Feministický přístup** – opírá se o genderové studie s ohledem na citlivý přístup ze strany sociálního pracovníka.
13. **Přístup snižování rizik** – zaměřuje se na klienty projevující se rizikovým chováním a zároveň obrací svou pomoc na veřejné zdraví a snižování dopadu na společnost. (Mátel, 2019, s. 128–130)

3 Propojení tématu se sociální politikou

Řešení nepříznivých a kritických situací, průběh a následné řešení úzce spojuje oblast prevence rizikového chování a sociální politiku. Obě oblasti se intenzivně zabývají možnostmi a variabilitami řešení sociálních situací s nepříznivým dopadem na společnost. V návaznosti na problém je jejich společným cílem eliminace nepříznivých faktorů a snaha zdokonalit životní prostředí s ohledem na sociální nerovnováhu. Společným znakem je v neposlední řadě také zajištění harmonických podmínek nejen při celkovém vývoji jedinců, ale také při ranné výchově a vzdělávání. Společenská aktivita je zaměřena na širokou veřejnost s respektováním individuálních potřeb jedinců a zaměřením na zdokonalení podmínek. Dochází k omezování sociálního ohrožení a zamezení sociálního vyloučení na základě včasného zásahu díky použití vhodných forem a metod práce. Nelze opomenout také důležitost prostoru a času při řešení konkrétních sociálních problémů, které ovlivňují celospolečenský vývoj. Cílem sociální politiky a také prevence proti rizikovému chování je reagovat na sociální rizika. Mezi aspekty řadíme sociální události, které způsobují sociální napětí. Za hlavní aspekt je v sociálním napětí označována tzv. sociální událost, která se vyznačuje negativní situací, která zanechává v jedinci značnou újmu. (Duková, 2013, s. 33-37) Sociální politika a prevence rizikového chování mají svůj společný záměr, který se vztahuje k:

- zlepšení nebo změně společenských poměrů,
- cílenému zlepšení úrovně jedince,
- systematické změně a potlačení negativních jevů. (Tomeš, 2010, s. 29)

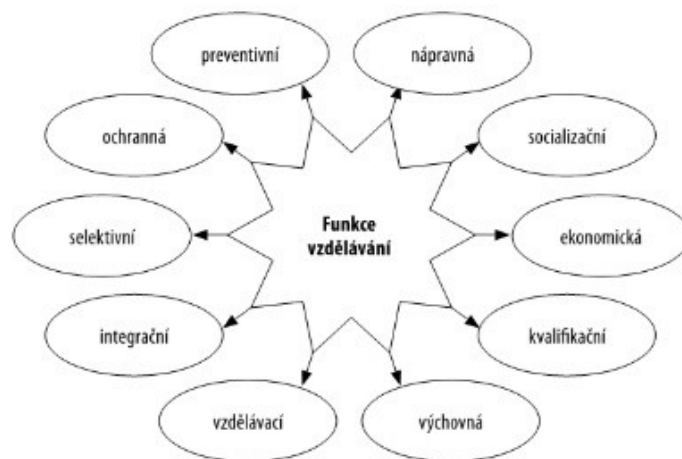
Sociální politiku definují čtyři principy, které spočívají v následujících pravidlech. První je **princip sociální spravedlnosti**, který se staví jako protiklad nespravedlnosti a křivdy. Jako sociální spravedlnost označujeme přerozdělování prostředků, příjmů či bohatství mezi jednotlivce. V rámci prevence rizikového chování můžeme chápat princip sociální spravedlnosti v možnosti účasti na projektu bez omezení a zároveň předsudků či nálepkování. Následně poukazuje na vnímání každého jedince jako osobnosti s možností dobrovolně se zúčastnit projektu. Další je **princip sociální solidarity**, který zrcadlí sounáležitost, podporu a zkvalitnění životních podmínek lidí. Propojení s tematikou zde můžeme nalézt např. v podpoře každého jedince, který se otevře a sdílí své zkušenosti z minulosti a chce podpořit potencionální rizikové jedince. Předposledním je **princip sociální subsidiarity**, který odráží přístup k jedinci jako individuu s ohledem na jeho dovednostní a schopnostní výbavu, která by měla být využívána v jeho prospěch a v rozvoj sociálního bezpečí. Ve spojení s prací se sociální subsidiarita projevuje při

plánování projektů prevence a při zkvalitňování služby v návaznosti na evaluaci. Posledním principem je **princip participace**, který se zaměřuje na individuální a společenské cíle, zájmy a možnosti. Příkladem může být vedení jedinců k tvorbě vlastních názorů a zároveň respektování názorů druhých při diskusi. (Duková, 2013, s. 56-58)

3.1 Vzdělávací politika

Podkapitola vzdělávací politiky je zaměřena především na definici pojmu a poukázání na souvislosti s odborníky, kteří vykonávají prevenci rizikového chování. V návaznosti na téma je ze zákona základní vzdělávání dostupné všem jedincům a lze ho považovat za určitý druh sociální služby, která je poskytována zdarma. Nelze však opomenout, že se jedná o povinné navštěvování a zároveň ukončení devítileté školní docházky. Vzdělání je jeden z nástrojů sociální politiky, který předchází sociálnímu vyloučení (dá se říct, že slouží určitým způsobem jako prostředek prevence). *V Evropě se podporuje princip rovného základního vzdělání tím, že se všechny děti spolu učí a těm, které to potřebují, pomáhají sociální pracovníci, speciální pedagogové nebo pedagogičtí asistenti. Pro vyřazení dětí do zvláštních škol musí být zvláštní důvod. Význam společné výuky v základní škole má důležitý výchovný efekt, neboť děti se od útlého věku učí žít spolu s ostatními, být k jejich znevýhodnění tolerantní a být jim v životě nápomocní.* (Tomeš, 2010, s. 300-301) Samotné vzdělání zahrnuje dvě základní funkce, mezi které řadíme funkci výchovnou a vzdělávací. Výchovná funkce je zaměřena na osobnost jedince, osvojování si určitých způsobů chování, přijímání sociálních rolí a kultivace jedince. Cílem vzdělávací funkce je informovat a zprostředkovávat jedinci informace pomocí formálního učení (získávání poznatků a dovedností) a neformálního učení (zde bychom zařadili preventivní projekt). (Duková, 2013, s. 158) V návaznosti k tématu práce je třeba poukázat na funkce vzdělání, které slouží také jako prevence rizikového chování.

Obrázek 2 "Funkce vzdělání" (Duková, 2013, s. 164)

Vzdělání formuje jedince a má vliv na celkový rozvoj populace. Zároveň zasahuje do způsobu vychovávání dětí v rodinách a ovlivňuje možnosti aktivního trávení volného času. Tímto způsobem se značně dotýká primární prevence před sociálně-patologickými jevy a má klíčový význam pro společnost.

- **Preventivní** – prevence celospolečenská, zaměřená k všestranné kultivaci jedince a jeho integraci do společnosti. Vzdělání je důležité pro získání zaměstnání, zajištění životní existence, plnění rolí v rodině, obci, komunitě. Zajišťuje osobní rozvoj každého jedince.
- **Nápravná** – řešení již existujícího problému (např. výchova ke zdraví až v situaci jeho poškození).
- **Socializační** – vzdělání formuje člověka jako společenskou bytost a začleňuje ho do společnosti.
- **Ekonomická** – prostřednictvím znalostí a kvalifikace plní vzdělání faktor výrobní a efekt ekonomického růstu.
- **Kvalifikační** – formuje předpoklady a způsobilost k výkonu určitého povolání získáním odborných znalostí a dovedností. Může také jít o změnu nebo rozšíření stávající kvalifikace. S tím koresponduje získávání klíčových kompetencí ve vzdělávání, které jsou jasně stanoveny jako výstup určitého druhu vzdělání.
- **Výchovná** – cílevědomé formování osobnostních a charakterových vlastností lidí, které má za cíl dosažení pozitivních změn v jejich samostatném vývoji.
- **Vzdělávací** – v procesu učení získat a osvojit si poznatky, dovednosti a metody jejich získávání. Edukace zahrnuje jak vzdělávání, tak výchovu.
- **Integrační** – tvorba a získávání postojů a dovedností k sociálním interakcím v životě společnosti.
- **Selektivní** – rozdílný přístup k zaměstnání, společenské prestiži a materiálnímu zabezpečení, třídění jedinců podle určitých typů zaměstnání.
- **Ochranná a kontrolní** – zejména základní a střední školy provádějí sociální kontrolu a dozor nad nezletilými. (Duková, 2013, s. 164-165)

4 Propojení tématu se metodami sociální práce

Sociální práce se pyšní kvalitním zpracováním metod a postupů, které se vyvíjely řadu let a čerpaly poznatky z oblasti biologie, psychologie, sociologie a dalších vědních oborů. Sociální pracovník převádí tyto poznatky do sociální práce a na základě specifických rysů upřednostňuje vhodné postupy vázané na velikost skupiny či individuálně na jednotlivce. (Gulová, 2011, s. 54) Aplikace poznatků z teorie do praxe je realizována pomocí metod sociální práce. Za metodu je označován způsob, jakým sociální pracovník vykonává své poslání na základě teoretických poznatků. Teorie pomáhá sociálnímu pracovníkovi pochopit danou problematiku a předvídat různorodé situace a chování. Výběr metod je závislý na několika aspektech:

- *na klientech, s nimiž sociální pracovník pracuje;*
- *na prostředí, kde se práce odehrává;*
- *na situacích, ve kterých se klienti nacházejí;*
- *na sociálně-politickém kontextu a možnostech dané země;*
- *na sociálním pracovníkovi, jeho poznacích, trénincích a zkušenostech;*
- *na charakteru organizace, v níž sociální pracovník pracuje. (Mátel, 2019, s. 176)*

Metody jsou označovány jako specifické postupy odborníků vázané na subjekt, jeho současnou situaci a na vztahové vazby. (Matoušek, 2013, s. 14) Mezi základní metody sociální práce patří:

- **Případová práce** – je zaměřena individuálně na klienta a jeho dosavadní problémy. Mezi základní aktivitu při práci s jedincem je zařazováno poradenství, které může být doplněno dalšími postupy. (Matoušek, 2013, s. 14) Klíčové je získání poznatků o rodině, kultuře či společenství, ve kterém klient žije. Teorie získávání rolí zde figuruje určitým způsobem, kdy poukazujeme na to, jakými rolemi se jedinec prezentuje (dochází ke konfliktu rolí). Sociální pracovník musí být vybaven teoretickými poznatky z oblasti přehledu institucí a služeb poskytující odbornou pomoc v návaznosti na kontakty odborníků. Případová práce je zaměřena především na individuální práci s klientem, se kterou souvisí empatie ze strany sociálního odborníka, naslouchání, zpětná vazba, napojení na adekvátní služby, monitoring, zpětná vazba a celková verbální i neverbální komunikace. (Gulová, 2011, s. 55)

- **Krizová intervence** – znamená zásah, respektive zakročení v krizi. Můžeme ji vymezit jako specializovanou pomoc osobám, které se ocitly v krizi, tedy v situaci, která způsobuje změnu v jejich navyklém způsobu života a vyvolává stav nerovnováhy, ohrožení a stresu. Nemůže být proto řešena v rámci obvyklého repertoáru vyrovnávacích strategií jedince. Přesahuje do adaptační možnosti i zdroje běžných obranných mechanismů. (Špatenková, 2011, s. 13) Vyžaduje odborný výcvik sociálního pracovníka, který pracuje s jedincem i skupinami, které mohou být ohroženy na životě. Proces krizové intervence spočívá ve vyrovnání se s obtížnou životní situací a následné adaptaci. Časová náročnost je značně individuální vzhledem ke ztrátě, změně či možnosti řešení. Krizová intervence je úzce vázána na pomoc širokého okolí pod vedením sociálního pracovníka, který stanovuje hraniční cíle. (Gulová, 2011, s. 55)
- **Skupinová práce** – zahrnuje soubor aktivit realizovaných ve skupině, která je ohrožena určitými jevy. Jeden z cílů skupinové práce je terapie, která poskytuje klientům určitý obraz a zpětnou vazbu o tom, jak působí na jiné. Nadále mu zprostředkovávají určitý nadhled, pocit naděje a variabilitu řešení při hledání východisek. (Matoušek, 2013, s. 14) *Skupiny lze rozdělit na homogenní, úkolové zaměřené, psychoterapeutické, svépomocné, skupiny setkání. Zaměřené na sociální cíle, dále pak konkrétně dělíme podle zaměření na kluby matek, seniorů, rodiče handicapovaných dětí, lidi se závislostí atd.). pravidla členství předpokládají mlčenlivost a důvěrnost, otevřenost a upřímnost, právo říct stop, odpovědnost a dodržování pravidel.* (Gulová, 2011, s. 58)
- **Terénní sociální práce** – se zabývá prací s cílovou skupinou, která se vyskytuje v jejím přirozeném prostředí (veřejná místa, náměstí, ulice, stanice MHD, kluby, herny, vybydlené domy, staveniště apod.). Cílovou skupinou je zpravidla drogově závislá mladá generace, která nevyhledává sociální služby, které by jim mohli v jejich nepříznivé situaci pomoci (bývají označovány jako „skrytá populace“). Pozice sociálního pracovníka je v dané metodě vstupování do prostoru cílové skupiny, kde podstupuje riziko nepřijetí či dokonce napadení. Terénní pracovník tak čelí obtížím v navázání kontaktu. (Matoušek, 2010, s. 217) Terénní programy jsou sociální služby určené osobám, které ohrožuje jejich rizikový způsob života. Služba slouží jedincům, kteří jsou součástí rizikové skupiny, užívají návykové a psychotropní látky, osoby bez přístřeší a sociálně vyloučení jedinci. Cíl služby je aktivní vyhledávání rizikových jedinců za účelem pomoci a minimalizace dopadu na společnost. (Arnoldová, 2016, s. 217)
- **Mediace** – mimosoudní metoda, jejichž účelem je řešení sporu mezi obviněným a pachatelem, směřuje k vyjasnění konfliktu v návaznosti na trestní řízení. Vztah

mezi účastníky během řízení se nazývá mediační proces, který se uskutečňuje pouze na základě oboustranného souhlasu. Cílem je kompromis, který bude přínosný pro obě strany. Mediace je účinná metoda zaměřující se na urovnání mezilidských vztahů za nestranné účasti třetí osoby-mediátora, který proces reguluje.

- **Práce s rodinou** – sociální pracovník zastává podpůrnou roli při zdolávání rodinných konfliktů. Podporuje rodinu a odkazuje ji na specializované odborníky (poradny, terapeuty). Pokud specifikujeme práci s rodinou, je třeba podotknout, že aby spolupráce byla efektivní, probíhá s několika členy rodiny. Zaměřuje se na celkovou komunikaci, podporu, pomoc a vztahy v rodině. Práce s rodinou je nepostradatelnou metodou především při práci s dětmi a mládeží. (Kuzníková, 2011, s. 5) Práce s rodinou představuje soubor aktivit, které jsou zprostředkovány pro jednu nebo více rodin. Součástí je také terapie, jejichž cílem je zlepšit rodinné vztahy a celkové fungování rodiny. (Matoušek, 2013, s. 14)
- **Komunitní práce** – zabývají se hledáním východisek v oblasti řešení problémů místního společenství. (Matoušek, 2013, s. 14) Cílem je vytvoření podmínek, místa, komunit, kde se člověk bude cítit v bezpečí a bude mu poskytována praktická pomoc v každodenním životě. Sociální pracovník vykonává činnost v přirozeném prostředí komunity. Komunitní práce spolupracuje s nízkoprahovými zařízeními, poradenskými centry a dalšími. *Komunitní pracovník žije uprostřed konfliktů a napětí, umí naslouchat, podporovat jednání skupin, pomáhat v zapojení. Součástí jeho práce je také schopnost napsat projekt, ukončit činnost a připraveným občanům předat kompetenci. Kvalitní naplnění komunitní práce předpokládá dobrý komunitní projekt, který obsahuje ideu a její realizování. Komunita je místo. Kde člověk může získávat emocionální podporu, ocenění a praktickou pomoc v každodenním životě. Komunitní práce se dělí na občanskou, výcvikovou, terapeutickou a spirituální.* (Gulová, 2011, s. 59)

Při práci s žáky mladšího školního věku v rámci realizace preventivního projektu se často využívá případová práce, která se zaměřuje přímo na osobu, jejichž vyžaduje sociální pomoc. Jádrem je práce s jednotlivcem, empatie a popř. porozumění rodinné anamnéze. V návaznosti na krizové situace jedinců můžeme zařadit krizovou intervenci, která se zabývá aktivním vyhledáváním jedinců v nelehké životní situaci. Tematicky nelze opomenout skupinovou práci, která zastává klíčovou roli v oblasti řešení prevence rizikového chování. Splňuje požadavky na cílené předávání poznatků několika jedinců naráz s ohledem na jejich zájmy, ale i možné krizové situace. Skupinová práce představuje efektivní metodu podporující skupinovou dynamiku, která má vliv na celkovou atmosféru ve skupině a ovlivňuje vztahy v ní. Taková práce

představuje řadu výhod v oblasti terapie či dosazení předem stanovených cílů. (Skalníková, 2023, s. 25) Návaznost při zjištění potencionálních problémů úzce souvisí také s rodinným prostředím, proto neleze opomenout důležitou roli rodinných příslušníků při práci s žáky mladšího školního věku. Rodinná situace má značný vliv na vývoj osobnosti jako bytosti s poukázáním na prostředí, ve kterém žije. Jedinec postižený sociálně-patologickými jevy si tyto problémy může nést z rodinného prostředí (např. nevhodné podmínky pro výchovu dětí – komunitní práce a mediace). (Kuzníková, 2011, s. 5)

5 Legislativní zakotvení dané problematiky

Rizikovým chováním ve školách a školských zařízeních se zabývá vyhláška č. 72/2005 Sb. *Vyhláška o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních § 7 (3) Škola zpracovává a uskutečňuje program poradenských služeb ve škole, který zahrnuje popis a vymezení rozsahu činností pedagogických pracovníků uvedených v odstavci 1, preventivní program školy včetně strategie předcházení školní neúspěšnosti, šikaně a dalším projevům rizikového chování.* (Vyhláška č. 72/2005 Sb. Vyhláška o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, zákony pro lidi) Prevence rizikového chování spadá do resortu školství, mládeže a tělovýchovy, který charakterizuje prevenci jako směr výchovy dětí a mládeže ke zdravému životnímu stylu, k osvojení pozitivního sociálního chování a rozvoji osobnosti. Proces prevence je záměrné působení na skupinu jedinců široké populace, kteří jsou ohroženi sociálně patologickými jevy. Dochází k tvorbě pozitivního klimatu, rozvoji sociálních vztahů, dovedností a zároveň eliminaci projevů rizikového chování a porušování společenských norem. *Součástí Strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu MŠMT je Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení.* (www.MŠMT.cz) České školství se vyznačuje poradenskými službami ve školách a školských poradenských zařízeních. Ve školách jsou tyto služby zastřešeny pod Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Celkový kontext je aktualizován od roku 2005, kdy je celý systém postaven na spolupráci činnosti školního poradenského pracoviště a školských poradenských pracovišť. Tyto centra se zaměřují na pomoc a podporu nejen žákům a studentům, ale nabízí také odbornou pomoc zákonným zástupcům a pedagogickým pracovníkům. (Knotová, 2014, s. 11)

5.1 Poskytovatelé poradenských a preventivních služeb v rámci školské prevence v ČR

V rámci prevence rizikového chování se budeme věnovat především tzv. školní prevenci, která spadá do sektoru MŠMT. V oblasti prevence rizikového chování se úzce dotýkáme příslušných resortů Ministerstva zdravotnictví, Ministerstva vnitra, Ministerstva práce a sociálních věcí či Ministerstva obrany. MŠMT nese dominantní roli v koordinaci rizikového chování na školách. Období školního vzdělávání je citlivé na formování osobnosti a má značný vliv na jejich budoucnost (pokud je narušena nějaká složka jejich osobnosti, těžko se v období dospělosti napravuje). To je také jen z mnoha důvodů směřování prevence rizikového chování do populace mladšího školního věku. Mimořádné pozornosti se však dostává také z řad řízení školství, konkrétně krajů a obcí.

Strategie prevence podléhá Národnímu programu rozvíje vzdělávání tzv. Bílé knize v návaznosti na Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), který ukládá školám a školským zařízením povinnost realizovat primárně-preventivní aktivity. (Bártík, 2010. s. 65) Účel poradenských služeb lze dle zákona č. 72/2005 Sb. Vyhláška o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních shrnout do několika základních bodů.

- a) *Vytváření vhodných podmínek pro zdravý tělesný a psychický vývoj žáků, pro jejich sociální vývoj, pro rozvoj jejich osobnosti před zahájením vzdělávání a v průběhu vzdělávání,*
- b) *naplňování vzdělávacích potřeb a rozvíjení schopností, dovedností a zájmů před zahájením vzdělávání a v průběhu vzdělávání,*
- c) *zjišťování speciálních vzdělávacích potřeb žáka a mimořádného nadání žáka, doporučování vhodných podpůrných opatření a vyhodnocování poskytování podpůrných opatření žákům se speciálními vzdělávacími potřebami a žákům mimořádně nadaným,*
- d) *prevenci a řešení vzdělávacích a výchovných obtíží, prevenci různých forem rizikového chování a dalších problémů souvisejících se vzděláváním a s motivací k překonávání problémových situací,*
- e) *vytváření podmínek pro vzdělávání žáků uvedených v § 16 odst. 9 školského zákona,*
- f) *vytváření vhodných podmínek, forem a způsobů práce pro žáky, kteří jsou příslušníky jiných kultur nebo žijí v odlišných životních podmínkách,*
- g) *vytváření vhodných podmínek, forem a způsobů práce pro žáky nadané a mimořádně nadané,*
- h) *vhodné volbě vzdělávací cesty a pozdějšího profesního uplatnění,*
- i) *rozvíjení pedagogicko-psychologických a speciálně pedagogických znalostí a profesních dovedností pedagogických pracovníků ve školách a školských zařízeních,*
- j) *podpoře vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných ve školách a školských zařízeních, jakož i zmírňování důsledků znevýhodnění a prevenci jeho prohlubování,*

- k) metodické podpoře pedagogů, kteří se podílejí na vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných,*
- l) metodické podpoře výchovných poradců a školních metodiků prevence, asistentů pedagoga a dalších pedagogických i nepedagogických pracovníků, kteří se podílejí na zajišťování podpůrných opatření ve vzdělávání žáků,*
- m) posílení kvality poskytovaných poradenských služeb zejména prostřednictvím součinnosti školských poradenských zařízení a školních poradenských pracovišť,*
- n) součinnosti s orgány veřejné moci a s právníkou osobou uvedenou v § 16b odst. 1 školského zákona. (Zákon č. 72/2005 Sb. Vyhláška o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, zákony pro lidi)*

Školní poradenské pracoviště (ŠPP)

Školní poradenské pracoviště je v České republice zprostředkováno jako součást základní, střední a vyšší odborné školy. Je povinností školy zřídit školní poradenské pracoviště a provozovat ho dle zákona 561/2004 Sb. „o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (Školský zákon). Za fungování pracoviště nese zodpovědnost ředitel školy jako pověřený pracovník. Hlavní smysl pracoviště spočívá v zajištění vhodných podmínek vzdělávání včetně jejich všeobecného rozvoje, nadále zastává speciální a odbornou pomoc žákům se speciálními vzdělávacími potřebami, zajišťuje preventivní činnosti rizikového chování, kariérní poradenství a v neposlední řadě zajišťuje pomoc pedagogickým pracovníkům. Hlavní poslání školního poradenského pracoviště je zajištění a úprava vhodných podmínek pro zdravý vývoj žáků. Pro české školství je specifické, že hlavními aktéry, kteří zajišťují poradenské služby jsou výchovný poradce a školní metodik prevence. V rozšiřujícím modelu zařazujeme do poradenství také školního psychologa, speciálního pedagoga případně sociálního pedagoga. (Čech, 2020, s. 22)

Speciálně pedagogická centra (SPC)

Zaměřují se na odborné poradenské služby určené žákům se zdravotním postižením a znevýhodněním. Také se zaměřují na podporu a pomoc jejich zákonným zástupcům, učitelům a dalším odborníkům věnujících se výchově a vzdělávání takto omezeným jedincům. Odborné služby jsou zprostředkovány pomocí kvalifikovaných pracovníků nejen v prostředí speciálně pedagogického centra, ale také ve školách a školských zařízeních, popř. v rodinném zázemí jedince. Speciálně pedagogická centra jsou konkrétně rozdělena do několika institucí na základě odborné orientace.

- *Speciálně pedagogické centrum poskytující služby žákům s autismem,*
- *Speciálně pedagogické centrum pro žáky s tělesným postižením,*
- *Speciálně pedagogické centrum pro žáky s mentálním postižením*
- *Speciálně pedagogické centrum pro žáky s vadami řeči*
- *Speciálně pedagogické centrum pro žáky se sluchovým postižením*
- *Speciálně pedagogické centrum pro žáky se zrakovým postižením*
- *Speciálně pedagogické centrum poskytující služby žákům hluchoslepým*
- *Speciálně pedagogické centrum poskytující služby žákům s více vadami*

Mimo odborného poradenství SPC zprostředkovávají informace, pomůcky, služby a navazují na další instituce. Školám poskytují informační a metodickou podporu. (Jedlička, 2018, s.355-356)

Střediska výchovné péče

Představují instituce, které jsou zaměřeny na preventivně výchovnou péči u dětí a mládeže s poruchami chování a narušenými sociálními vazbami ve školním a rodinném prostředí. (Jedlička, 2018, s. 356) Hlavním cílem je eliminovat další rozvoj negativních projevů rizikového chování a přispívat tak ke zdravému vývoji dítěte. Rovněž je klíčové odstraňovat příčiny a důsledky již vniklého jevu. Střediska především pracují se školní populací, která je označována za ohroženou skupinu sociálně patologickými jevy (již velké množství žáků má zkušenost se šikanou, delikvencí či jinou formou rizikového chování). Hlavní podmínka přijetí do střediska výchovné péče je dobrovolnost a snaha podílet se na resocializaci, která je poskytována pomocí aktivit vedených pod odbornou skupinou vychovatelů, psychologů a etopedů. Střediska fungují na základě ambulantní, celodenní i internátní péče. Jsou úzce propojeny s probační a mediační službou, kdy následně zpracovávají dokumenty nutné k případnému rozhodnutí o nařízení do ústavní výchovy a ochranné výchovy. (Jedlička, 2015, s. 364)

6 Analýza potřebnosti projektu

Preventivní projekt je součástí bakalářské práce, který se zaměřuje na prevenci rizikového chování směřující k žákům mladšího školního věku. Aktuálně se jedná o prezentaci aktivit vhodných pro danou cílovou skupinu pod vedením policisty ČR spojených dle teoretických poznatků převedených do praxe. Prevence rizikového chování by měla být nezbytnou součástí každého vzdělávacího programu (ŠVP). Pro mladší školní věk je typická spíše primární prevence realizována pomocí preventivních projektů a programů. Poukázání na důležitost primární prevence lze z také z pohledu, že prokazatelně zmírní již vzniklé formy a projevy rizikového chování a pomáhá řešit její důsledky.

6.1 Příčiny problému a jeho důsledky na cílovou skupinu

Rizikové chování zahrnuje takové projevy chování, jejichž důsledky se odrážejí na změně stavu jedince v oblasti sociální, zdravotní a výchovné. Charakteristické vzorce chování je možné podrobit výzkumnému šetření, jejichž důsledky lze ovlivňovat preventivními a léčebnými intervencemi. (Martanová, 2007, s. 9) Na vznik rizikového chování nemá vliv pouze jeden faktor, nýbrž celý výčet týkající se jak vnitřních, tak vnějších činitelů. Mezi vnitřní činitelé řadíme biologické, psychologické a fyziologické zákonitosti včetně dědičnosti. Mezi vnější činitelé označujeme vliv rodinného prostředí, působení vrstevníků či nedostatek vlastních zkušeností. (Braun, 2014, s. 51-55) Podstata vzniku rizikového chování je napříč obory velmi bohatá, nicméně ji lze rozdělit do tří obecných teorií.

1. **Teorie biologicko-psychologická** je zaměřena na souvislosti mezi chováním a fyzickou stavbou těla s ohledem na genetické dispozice.
2. **Teorie sociálně-psychologická** je orientována na jádro vzniku rizikového chování, které souvisí především se sociálním učením, osobnostními rysy či kognitivními styly.
3. **Teorie sociologická** představuje kulturní a společenské souvislosti se vznikem rizikového chování. (Sobotková, 2014, s 42-43)

Rizikové chování zahrnuje rozmanité formy chování, které mají negativní dopady na zdraví, sociální nebo psychologické fungování jedince anebo ohrožují jeho sociální okolí. (Procházka, 2019, s. 38) Projevy takového chování mají nadále negativní důsledek promítající se v nežádoucím vystupování a prosazování svých postojů a názorů, které jsou po jedince, skupinu nebo společnost nebezpečné. (Navrátil, 2011, s. 14) Spojitost rizikového chování s žáky mladšího školního věku se může odrážet již při zahájení

povinné školní docházky, která sebou přináší spoustu změn v životě jedince. Takové období může být pro žáky velmi stresující a mohou se vyskytovat poruchy různého charakteru, jejichž důsledky se týkají nejen projevů rizikového chování, ale mají také vliv na školní úspěšnost či vytváření vrstevnických vztahů. (Braun, 2014, s. 124)

6.2 Základní informace o velikosti a případných specifikách cílové skupiny vzhledem k řešenému problému

Cílovou skupinou projektu jsou jedinci z přirozeného prostředí výchovy, kteří jsou součástí sociální skupiny a navazují vrstevnické vztahy. Vrstevnické vztahy umožňují formulovat a uskutečňovat předem stanovené cíle a pracují na rozvíjení sociálních vztahů v rámci komunikace, spolupráce, podpoře, respektu, toleranci apod.). Ze sociálně pedagogického pohledu označujeme několik klíčových znaků vymezení cílové skupiny:

- *Složení skupiny (za skupinu považujeme více než dva členy) a její soudržnost;*
- *pozitivní vzájemné vztahy ve skupině a rozdělení rolí (skupina sociálních pozic);*
- *společný cíl, normy, pravidla, prostředky (sankce, odměny) a hodnoty skupiny (respektují individuální potřeby členů skupiny);*
- *společná komunikace a společná činnost a její realizace;*
- *určitý stupeň organizovanosti a formálnosti skupiny.* (Šafránková, 2011, s. 204)

Měřítko skupiny podle	
Vzniku	Formální
	Neformální
Velikosti	Malá
	Velká
Vztahu jedince	Členská
	Referenční
Složení	Heterodenní
	Homogenní
Systému řízení	Autokratická
	Demokratická
	Liberální
Vazby	Primární

Tabulka 3 "Klasifikace cílových skupin"

Vymezení cílové skupiny pro potřebnost bakalářské práce směřuje k jedincům mladšího školního věku. Deskripce se týká jednotného klasifikačního systému cílové skupiny specifické primární prevence. Toto uspořádání je vymezeno věkovým hlediskem a danou institucí (škola, ústavní výchova apod.). Věkové kritérium musí být spojováno s dalšími kritérii, jako jsou např. projevy rizikového chování. Mladší školní věk představuje kategorii *6-12 let: prevence je zaměřená na prohlubování dovedností, jak chránit své zdraví a na předání informací o škodlivosti tabáku a alkoholu, včetně vymezení základních pravidel týkajících se užívání návykových látek obecně.* (Národní ústav pro vzdělávání, 2014)

Mladší školní věk - jedná se období sociálního mezníku, kdy se z předškoláka stává školák a on přijímá tuto sociální roli. V kontextu s mladším školním věkem vyvozujeme dvě období školního věku. Raný školní věk, který je specifický pro 6. až 9. rok života a je pro něj charakteristická změna již zmíněného sociálního postavení s návazností na rozvoj dílčích schopností a dovedností (čtení, psaní, počítání). Následnou fází je střední školní věk, který trvá od 9 do 11-12 let. Tato doba je mezníkem přechodu z prvního stupně základní školy na druhý stupeň (dá se říct, že je to předstupeň dospívání). (Vágnerová, 2021, s. 267) Mezi klíčové vývojové změny jsou především pokládány:

- *Prisvojení specifického chování vůči malým dětem – dívky i chlapci si osvojují způsoby, jak se na malé děti naklánět, usmívat se na ně, mluvit na ně vysokým hlasem apod.*
- *Utváření rodičovských postojů, které mohou později do značné míry ovlivňovat skutečné chování k vlastním dětem*
- *Vytváření mužské a ženské identity – vědomí, že jsem chlapec – muž nebo dívka – žena, a kladné přijetí této skutečnosti. Proto se v této době již začínají skupiny chlapců a dívek většinou oddalovat.* (Langmeier, 2006, s. 119)

6.3 Příklady organizací angažovaných v řešení dané problematiky v ČR a zahraničí

Preventivní program KAPPA-HELP

Poslání organizace spočívá mimo jiné ve zprostředkování primárně preventivních programů, které jsou buď jednorázového nebo dlouhodobého charakteru. Primárně preventivní program obsahuje aktivity pro žáky, studenty, pedagogy a další zájemce, kteří se snaží předcházet vzniku a rozvoji rizikového chování. Specifiky se jedná o pomoc v oblasti Olomouckého kraje a na vyžádání i mimo tento kraj. Konkrétně se programy dotýkají problematiky užívání návykových látek a dalších forem rizikového chování. Programy obsahují aktivity, jejichž obsahem je drogová problematika, alkoholismus, tabáková závislost, spektrum poruch příjmu potravy, zneužívání anabobik, kyberšikana, závislost na sociálních sítích, kriminalita, záškoláctví atd. Cílem programů je v největší možné míře předcházet vzniku rizikového chování a minimalizovat rizika s ním spojená. Mezi hlavní metody práce využívá besedy, workshopy a prožitkové lekce. Mimo přímou realizaci preventivních programů nabízí KAPPA HELP také odborné konzultace a vedení v oblasti metodické a poradenské pomoci určené pedagogům, vychovatelům a rodičům. Program zprostředkovává tým odborných lektorů, kteří se zaměřují na předávání nových informací pomocí prožitku a zážitku. Součástí programů je také zajištění didaktických pomůcek.

Podmínky programu

- Pro žáky základní školy je vytvořen cyklus prožitkových lekcí (po dobu celého studia)
- Program je podřízen dokumentům MŠMT
- Program je zrealizován při minimální účasti 50% žáků dané třídy
- Kapacita jednoho programu je maximální počet 30 žáků
- Program je realizován a dobře vyučování
- Časová dotace je 2-4 vyučovací hodiny
- Pro jednu třídu je možné zrealizovat více setkání během školního roku
- Termíny jsou pevně stanovené a to minimálně 21 dní před setkáním (na základě dohody je možné termín změnit)
- Příjemce služby a organizace KAPPA-HELP uzavírá mezi sebou písemnou smlouvu

- Příjemce služby má nárok stěžovat si na organizaci nebo přímo na lektory provozující lektorské služby

(https://www.kappa-help.cz/ePrimarni_prevence/index.htm)

Preventivní program KiVa

Preventivní program KiVa se zabývá prevencí a řešením šikany ve školním prostředí. Učí školy efektivně pracovat s preventivními opatřeními proti šikaně a návaznosti s ní pracovat. Instituce nabízí základním školám pestré materiály a nástroje, pomocí jichž zprostředkovávají preventivní program. Součástí programu je také zlepšení třídního klimatu a efektivní snížení výskytu šikany. Program KiVa je založen na předpokladu, že postavení agresora spočívá v touze po moci či vybudování si dominantního postavení ve skupině. Aby mohl takové postavení zastávat, musí získat nejen oběť, ale také přihlížející (přihlížející hrají klíčovou roli a mohou ovlivnit celý děj). Právě na postoje přihlížejících se obrací program KiVa a snaží se změnit či ovlivnit jejich postoj. Mezi hlavní rysy programu patří

- Orientuje se na změnu postojů přihlížejících
- Soustřeďuje se na všechny aktéry šikany (žáky, učitele, rodiče)
- Využívá moderních metod a forem práce
- Vede žáky k podpoře oběti šikany a zároveň asertivnímu chování vůči agresorovi
- Rozvíjí dovednosti k předcházení či zastavení šikany

(<https://www.scholaempirica.org/metodiky/kiva/hlavni-principy/>)

Preventivní projekt SAVE

Kořeny tohoto programu pocházejí ze Španělska a jedná se o preventivní projekt zaměřený na násilí na školách. Programu se zúčastnilo 5 základních a středních škol s více než 700 respondenty. Realizace spočívala v analýze školního prostředí a vnitřních vztahů. Intervence byla součástí školního řádu (zahrnutí preventivních aktivit do osnov) a učitelé absolvovali školení trvající 20 hodin (obdobně jako u programu KiVa). Klíčovou aktivitou bylo vytvoření individuálního projektu zaměřeného na šikanu a násilí dle modelu SAVE. Projekt absolvovali vybraní žáci, jehož obsahem bylo formování prosociálních postojů, hodnot a emočních kompetencí. K naplnění cíle sloužily jako prostředek hry, příběhy, modelové situace a další materiály zpracované samotnými

pedagogy. Výsledky programu přednesly fakt, že se procentuálně snížily oběti šikany. (Tejkalová, 2022, s. 34-35)

Preventivní projekt Bubli & Pupe

Italský program zaměřený proti šikaně a násilí v rodině. Cílem programu je šíření informací o šikaně a násilí v řadách základních škol. Účastníkům projektu je přednášeno o negativních účincích agrese a následném hledání možnosti řešení, tímto se posiluje empatie. Principem projektu bylo experiment s pre-testem a post-testem. Program měl v žácích vzbudit povědomí o tom, že s agresí a násilím se dá vnitřně pracovat a předcházet jim. Struktura programu představovala prezentaci tří videí a doprovodných brožurek v podobě instrukcí k videím. První prezentace videa se nazývala „Šikana mezi vrstevníky“ a poukazovala na násilí mezi spolužáky. Brožura jako doplňkový materiál shromažďovala informace o šikaně. Druhá prezentace videa nesla název „Děti, které jsou svědky domácího násilí“ poukazovala na domácí násilí a sním spojené důsledky školní neúspěšnosti a sociálního vyloučení mezi vrstevníky. Třetí prezentace byla zaměřena na dopady násilí již u dospělých jedinců a nesla název „Cyklus násilí“. Program spojoval práci odborníků a učitelů, kteří vytvořili tým a žáci se na ně mohli kdykoliv obrátit se svými dotazy. Hlavní záměr programu spočíval ve vytvoření povědomí o zamezení sklonů k agresii a násilí již v útlém věku. (Tejkalová, 2022, s. 35-36)

6.4 Specifikace stakeholderů

Oblast prevence je velmi rozsáhlá a úzce se dotýká několika organizací, odborníků a dalších subjektů podílejících se na různorodých opatření. Nejčastějšími komunikačními partnery jsou:

- *Vedení školy*
- *Učitel, třídní učitel*
- *Učitel-koordinátor prevence sociálně patologických jevů*
- *Psycholog*
- *Školní psycholog*
- *Speciální pedagog*
- *Metodik*

- *Vychovatel*
- *Rodiče, nebo zákonní zástupci žáka*
- *Lékaři*
- *Pracovníci odboru práce, sociálních věcí a rodiny*
- *Pracovníci policejního sboru*
- *Pracovníci soudu (Šefránková, 2007, s. 47)*

Školní metodik prevence

První záznamy o činnosti školního metodika prevence sahají již do devadesátých let 20. století. V ranné fázi nebyla rozdělena role školního metodika prevence a výchovného poradce, tudíž jeden pedagog zastával obě pozice. S rokem 2000 přichází změna a dochází k oddělení pozic a rozdělení kompetencí mezi dva kvalifikované odborníky. (Bendl, 2016, s. 54-55) V současnosti je hlavním úkolem školního metodika prevence zaměření se na primární prevenci rizikového chování. *Legislativně se oblastí prevence zabývá Metodické doporučení č. j. 21291/2010-28, k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních. Podle tohoto metodického doporučení je primární prevence rizikového chování u žáků v působnosti MŠMT zaměřená prioritně na předcházení rozvoje zejména těchto rizikových projevů v chování žáků:*

- *Agrese, šikana, kyberšikana, násilí, vandalismus, intolerance, anti semitismus, extremismus, rasismus a xenofobie, homofobie,*
- *záškoláctví,*
- *závislostní chování, užívání všech návykových látek, netolismus, gambling,*
- *rizikové sporty a rizikové chování v dopravě,*
- *spektrum poruch příjmu potravy,*
- *negativní působení sekt,*
- *sexuální rizikové chování. (Knotová, 2014, s. 51)*

Sociální pedagog

Role sociálního pedagoga se ocitla mezi dvěma poli působnosti. Na jedné straně se úzce zabývá sociálně-pedagogickou prací v oblasti sociálního poradenství a na straně se druhé je spojován s oblastí primární prevence. Samotná profese sociálního pedagoga představuje pomáhající profesi, která je orientována na potřeby klientů. Lze poukázat na základní funkce sociálního pedagoga, které se opírají o pochopení samotné profese. Funkce integrační – sociální pedagog zasahuje do sféry sociálních problémů, které reflektuje zastavením či zmírněním (zprostředkovává a zajišťuje odbornou pomoc). Funkce rozvojová – zaměřuje se především na oblast primární prevence určené široké populaci. (Procházka, 2012, s. 73) Sociální pedagog se podílí na tvorbě minimálního preventivního programu a na realizaci strategií a aktivit ve školách a školských zařízeních. (Procházka, 2012, s. 173)

Speciální pedagog

Kompetence speciálního pedagoga a výchovného poradce se do značné míry překrývají, a to z důvodu, že se např. oba podílí na tvorbě individuálního vzdělávacího programu a obdobných školních dokumentů. Hlavní náplň speciálního pedagoga je právě zprostředkování a koordinace individuálních programů pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. (Bendl, 2016, s. 56) Kvalifikace speciálního pedagoga je podmínkou pro vykonávání pedagogické profese v rámci vzdělávání žáků s různými druhy postižení. *Specifickou roli v běžné škole má z hlediska inkluzivního vzdělávání školní speciální pedagog. Je však velkým dluhem v českém školství, že tato pozice není systémově zajištěna ve všech školách, přestože vysoká potřeba podpory ze strany takových expertů přímo ve škole a efektivita i přínos jejich působení z hlediska zajištění kvality inkluzivního vzdělávání byla doložena ve výstupech mnoha studií i projektů realizovaných v českých školách během posledních 20 let.* (Slowík, 2022, s. 84-85)

Výchovný poradce

Pozice výchovného poradce sahá až do roku 1962, kdy byla tato pozice ustanovena. Funkce výchovného poradce se prolíná s pozicí pedagoga, na kterého jsou kladeny vyšší požadavky v oblasti vzdělání. Výčet kompetencí výchovného poradce zahrnuje práci v oblasti řešení problémů při vzdělávání, výchově a kariérového poradenství. V neposlední řadě připívá ke zkvalitnění podmínek ve vzdělávání a poukazuje na přirozený a zdravý vývoj žáků (zejména u žáků se speciálními vzdělávacími potřebami). (Bendl, 2016, s. 52) *Výchovný poradce získává kvalifikační předpoklady pro výkon své činnosti studiem v rámci celoživotního vzdělávání na vysoké škole v rozsahu 250 hodin.*

Parametry tohoto studia jsou uvedeny v §8 (studium pro výchovné poradce) vyhlášky 317/2005 Sb. kvalifikovanému VP se snižuje v souladu s nařízením vlády č. 75/2005 Sb. (odstavec 3, § 3) rozsah přímé pedagogické práce v závislosti na počtu žáků (v ZŠ a SŠ) nebo v závislosti na počtu tříd. (Mertin, 2013, s. 21)

Sociální pracovník

Výkon profese sociální pracovníka podléhá zákonu č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Tento zákon stanovuje podmínky a předpoklady pro výkon povolání a specifikuje dle § 110:

- *Plná svéprávnost*
- *Bezúhonnost*
- *Zdravotní způsobilost*
- *Odborná způsobilost (Mátel, 2019, s. 87)*

Sociální pracovník pracuje s:

- klienty a jejich nejbližšími
- širokou veřejností
- uměle vytvořenými skupinami (např. školní třída)
- organizacemi a agenturami
- komunitami
- odborníky při tvorbě zákonů a vyhlášek (Matoušek, 2013, s. 13)

Sociální pracovník musí být vybaven základními schopnostmi a dovednostmi včetně empatie, autentičnosti a vřelosti. Respektování klienta je neoddelitelnou součástí práce sociálního pracovníka stejně jako vymezení hranic v jejich vzájemném vztahu. V případě nedodržení hranic a překročení kompetencí sociálního pracovníka vzhledem ke klientovi může být narušen pomáhající proces. Etické principy sociální práce a kodexy, kterým podléhá chování sociálních pracovníků jsou vymezeny Národní asociací sociálních pracovníků. (Kuzníková, 2011, s. 2)

7 Cíle projektu

Cílem projektu je vytvořit pracovní listy pro děti mladšího školního věku, které by mohly být využity sociálním pracovníkem. Součástí byla i tvorba návrhů a doporučení pod vedením policisty. Prezentace preventivního projektu má přinést objektivní pohled na efektivitu preventivních projektů a programů provádějících pod vedením sociálních pracovníků. Dílčím cílem je otestování výukových materiálů, které byly sestaveny na základě potřeby snížení sociálně-patologických jevů u jedinců mladšího školního věku. Naplnění těchto cílů zvýší potencionální možnost lepší budoucnosti a kultivované společnosti, která snižuje sociální vyloučení. Výsledkem pak budou soběstační jedinci, kteří žijí kvalitním životem a uznávají společensky stanové normy. Produktem a výstupem projektu jsou výukové materiály, které se dají využít ve sociální sféře širokého okruhu (např. v nízkoprahových zařízeních). Cílem je vyvolat v dětech vnitřní motivaci ke zlepšení jejich chování vůči svému okolí (např. zlepšení vztahů či zlepšení těch nynějších, potlačení agresivity či obezřetnost při manipulaci se sociálními sítěmi).

8 Popis a analýza potřeb cílové skupiny

Vymezení cílové skupiny je velmi zásadní požadavek vedoucí k efektivnosti prevence proti rizikovému chování. Je nutné konkretizovat kritéria a rozlišení skupin tak, aby mohl být program co nejvíce efektivní. Pro popis skupiny především u preventivních programů platí jednoduché pravidlo – čím více relevantních kritérií a požadavků, tím lépe bude definována cílová skupina. *Tyto požadavky jsou přitom chápány jako naprosto zásadní a při jejich nenaplnění nelze daný program považovat za odpovídající odborným kritériím pro kvalitní a efektivní prevenci, mj. proto, že takový program není evaluovatelný (je prakticky vyloučeno u něj provést zhodnocení kvality a efektivity).* Oblast výběru cílové skupiny lze shrnout do několika základních kritérií.

Věkové kritérium - samo o sobě je nedostačující a musí být vždy kombinováno s dalšími faktory (např. projevy rizikového chování). Věkové kritérium lze zastřešit do pěti cílových skupin, které jsou rozděleny na základě vývojově-psychologické periody (a také hranice dané zákonem např. hranice trestní zodpovědnosti).

- *Předškolní věk (3-6 let)*
- *Mladší školní věk (6-12 let)*
- *Starší školní věk (12-15 let)*
- *Mládež (15-18 let)*
- *Mladí dospělí (18-26 let)*

Kritérium vzdělání – je klíčové z pohledu náročnosti a propracovanosti preventivních programů.

Kritérium rozšiřující profese – bereme v potaz především u dospělé populace, kde je potřeba zdůvodnit zacílení programu.

Diferenciální kritérium – zásadní u preventivních programů prováděných mimo školu a školských zařízení, kde lze cílovou skupinu oslovit.

Kritérium náročnosti – se vztahuje ke zdravotní a sociální zátěži v návaznosti na typy rizikového chování. Smyslem je specifikovat konkrétní skupinu populace, ve které se bude odrážet náročnost preventivní práce. Poukázání na to, že hranice náročnosti jsou odlišné např. při realizaci preventivního programu u žáků na základní škole a u dětí s prokazatelnými poruchami chování. Následně jsou tyto programy blíže specifikovány do skupin populace:

- *Nezasazená populace bez výrazné zdravotně-sociální zátěže.*
- *Nezasazená populace s výraznou zdravotně-sociální zátěží.*
- *Zasažená populace bez výrazné zdravotně-sociální zátěže.*
- *Zasažená populace s výraznou zdravotně-sociální zátěží.*
- *Zasažená populace s výraznou zdravotně-sociální zátěží s výrazným podílem aktuálních komplikujících faktorů nesouvisejících s návykovými látkami.*
- *Zasažená populace s výraznou zdravotně-sociální zátěží s výrazným podílem aktuálních komplikujících faktorů souvisejících s návykovými látkami.*

Institucionální kritérium – věcné tehdy, pokud se týká školní prevence. Školní prevence je specifická různorodostí konkrétních skupin v závislosti na dané instituci (žáci základních škol, studenti středních škol, studenti vysokých škol, jedinci zařazení do ústavní péče, nezaměstnaní jedinci do věku 26 let, rizikové progese) (Bártík, 2010, s. 53-57)

Cílové skupiny rozdělujeme na primární cílové skupiny a sekundární cílové skupiny. Primární cílová skupina zahrnuje širokou populaci, na kterou chceme cíleně působit a zamezit tak vzniku nežádoucího jevu. Pokud se jedná o primární prevenci v rámci bakalářské práce, zaměřujeme se na jednice především mladšího školního věku. V oblasti takových skupin hovoříme o působení pod vedením intermediátora. Nepřímá cílová skupina představuje souhrnný soubor pedagogů, vychovatelů nebo rodičů. V případě, že se jedná o výcvik lektorů, posluchači se řadí do sekundární cílové skupiny. (www.MŠMT.cz)

8.1 Přímé

Vzhledem k tématu nelze opomenout definici pojmu žáka a mladšího školního věku, které je zásadní pro téma. Žákem se jedinec stává při zahájení povinné školní docházky, kdy přebírá roli objektu i subjektu výchovy. Nástupem do školy dochází nejen k fyzickému dozrání, ale také k rozvoji duševních funkcí a rozvoji pozornosti, myšlení a představitivosti. (Matějček, 1998, 78-80) Zahájení školní docházky je důležitým mezníkem v životě dítěte, které vstupuje do nové etapy života. Aby byl na tuto etapu připraven, měl by splňovat určitá kritéria, které lze shrnout do tzv. „desatera školní zralosti“

Filipínská míra	Dítě je prokazatelně zralé v jemné a hrubé motorice a prošlo první strukturální proměnou.
Komunikace	Dítě projevuje zájem o komunikaci s vrstevníky, aktivně se zapojuje do rozhovoru a dokáže také komunikovat s dospělými. Disponuje přímým a jasným vyjadřováním, sděluje své přání a potřeby, je vybaveno dostatečně rozsáhnou slovní zásobou.
Pozornost	Dítě je schopné udržet pozornost a soustředí se při výkonu určité činnosti.
Fikce vs. realita	Schopnost rozlišení fikce od reality.
Emocionální vyzrálost	Dítě je emocionálně vyzrálé (snese odloučení od rodiny) a taktéž je vyspělé ze sociálního hlediska (respektuje pravidla společnosti a je si vědomo případných sankcí při porušení).
Samostatnost	Dítě zvládá základní osobní hygienu, sebeobsahuje a je schopné samostatně plnit zadané pokyny.
Myšlenkové operace	Aktivní využití analýzy, syntézy, komparace, generalizace a transferu.
Matematická představivost	Dítě je vybaveno matematickou představivostí a logickým uvažováním v početních operacích.
Základní elementární vědomosti	Dítě má základní všeobecný přehled (ponětí o čase, rodině, přírodě...)
Elementární dovednosti	Dítě je schopno projevovat se v manuálně zručných činnostech (kresba, malba, modelování...) (Valenta, 2020, s. 131)

Tabulka 4 "Desatero školní zralosti"

Přímou cílovou skupinou jsou jedinci mladšího školního věku, kteří navštěvují 1. stupeň základní školy. Mladší školní věk specifikuje určitý mezník mezi hravým dítětem a

školákem. Žáci jsou v tomto období schopni udržet pozornost asi 10 minut a stále nacházejí zalíbení v pohádkách a hrách. Střední školní věk je již poněkud emocionálně stabilnější a vyhraněnější a jedinci přijímají okolní realitu. (Langmeier, 2006, s. 119) Z vývojového hlediska se jedná o emocionálně i osobnostně stabilní vývojovou životní fázi, kterou doprovází bohaté získávání životních zkušeností. Z pohledu psychoanalýzy označujeme tento mezník jako období latence, pro kterou je specifické ukončení psychosexuálního vývoje. Jedná se o utlumenost pohlavního pudu a zároveň iniciace vzhledem k poznávání a navazování sociálních vztahů. E. Erikson charakterizuje dané období jako éru snaživosti a iniciativy, kdy si jedinec vytváří své vlastní hodnoty, produkuje píli a smysl pro práci, a naopak potlačuje pocity selhání a méněcennosti. Toto stádium je klíčové, jelikož si jedinec vytváří vztah k práci a spolupráci, jedinec získává zpětnou vazbu z širokého období ve srovnání s rodinou a dochází k budování sociálních rolí v doprovodu s rivalitou či soupeření. (Pugnerová, 2019, s. 48) Celkový pohled na období mladšího školního věku můžeme zastřešit pod pojem „střízlivý realismus“. V porovnání s obdobím předškolního věku přechází chování jedince od fantazijního vnímání na a myšlení na období poznání a pochopení. Zájem je zaměřen na realitu, která se zrcadlí v mluvě, kresbách, písemných projevech, hře či čtenářských zájmech (dítě dává přednost realistickým ilustracím před kresbou či fantazijní abstrakcí). (Langmeier, 2006, s. 118)

8.2 nepřímé

Nepřímou cílovou skupinu zahrnují odborníci (např. vychovatelé v dětských domovech, učitelé, metodici prevence, výchovní poradci atd. nebo instituce v podobě pedagogicko-psychologických poraden či speciálně-pedagogických center), kteří navazují kontakty se sociálními pracovníky, jejichž náplní je zřizování preventivních programů. Další skupinou jsou rodiče nebo zákonní zástupci, kteří zabezpečují výchovu jedinců.

9 Klíčové aktivity a indikátory splnění

Aktivity byly sestaveny na základě potřeb jedinců mladšího školního věku s možností variability pro různá sociální zařízení. Konkrétně se jedná o čtyři klíčové aktivity a pět projektových aktivit, které vedou k úspěšnému realizování preventivního projektu. Realizaci mohou prezentovat sociální pracovníci a specialisté, kteří se úzce zabývají prevencí rizikového chování. Zodpovědnou osobou se tak stává sociální pracovník nebo jiný pověřený odborník, který zároveň provádí dohled nad uskutečněním preventivního projektu. Mimo jiné schvaluje jednotlivé postupy, ve kterých se bezpečně orientuje a shromáždí prostředky potřebné pro realizaci. Základní složkou je vytvoření osnovy daného preventivního programu, která obsahuje zpracování dílčích okruhů a aktivit, které jsou podrobně popsány. Zároveň je nutné brát v potaz adaptaci a potřeby aktuálních účastníků s ohledem na jejich individuální potřeby. Dalším krokem je dohoda s danou organizací o provedení programu se stanovením podmínek realizace. Závěrečnou fází zahrnuje evaluace.

9.1.1 Klíčová aktivita 1: Příprava materiálu a plán setkání

Hlavním cílem první aktivity je mít dopředu nachystaný potřebný materiál, pomůcky, prostor a vyhranění časové dotace. Zabezpečit potřebné náležitosti v předstihu a počtu, aby měl každý z aktérů stejné možnosti. Následuje konkrétní časové rozpoložení dne a času setkání na daném místě tak, aby vyhovoval co nejvíce zadaným požadavkům.

Časová náročnost: 60 minut

Indikátor plnění: příprava pracovních materiálů v požadovaném množství a v daném čase.

9.1.2 Klíčová aktivita 2: Zahájení projektu

Setkání: Představení, přivítání, vytyčení pravidel, představení osnovy projektu, zahájení projektu pomocí rozhovoru.

Struktura rozhovoru

1. Stalo se ti někdy, že o tobě někdo šířil nepravdivé informace?
2. Byl jsi někdy k někomu hodně zlý (např. křičel si na něho, ublížil si mu, posmíval se mu, opakovaně jsi mu nadával...)

3. Znáš a používáš některé z těchto sociálních sítí - facebook, Instagram, tiktok?
4. Psal jsi někdy někomu ošklivé věci přes internet nebo jsi o něm šířil nepravé informace? (SMS, e-mail, facebook, Instagram, atd.)
5. Schovával/a jsi si opakovaně někomu nějakou věc a neřekl/a jsi si mu to? Už jsi se někdy setkal s tím, že se k tobě tvůj spolužák/spolužačka nechovala hezky (nadával/a ti, bouchal/a tě)?
6. Pokud ti někdy někdo ubližoval, zastal se tě někdo?
7. Když jsi se na někoho zlobil, zničil/a jsi schválně nějakou věc?
8. Schovával/a jsi si opakovaně někomu nějakou věc a neřekl/a jsi si mu to? Jak jsi se potom cítil/a?
9. Kdybys věděl o tom, že někdo ubližuje tvému kamarádovi, svěřil/a bys se dospělému člověku?
10. Slyšel/a jsi už někdy, jak se máš bezpečně chovat na internetu?

Časová náročnost: 20 minut

Indikátor plnění: Jedinci budou seznámeni s projektem, jeho náplní a průběhu.

9.1.3 Klíčová aktivita 3: Průběh preventivního projektu

Klíčová aktivita 3 je zaměřena realizaci a průběh samotných činností.

1. Projektová aktivita - Vytvoření „Vizitky“

Cíl aktivity: Seznámení účastníků preventivního projektu.

Prostředí: třída, společenská místnost

Časová náročnost: 25 minut

Věková kategorie: 6–11 let

Pomůcky, materiální vybavení: papíry, psací a kreslicí potřeby

Popis aktivity: Jedinci mají za úkol nakreslit „vizitku“ na čistý list papíru, která bude znázorňovat charakteristické znaky každého z nich. Po 10 minutách sociální pracovník

sesbírání anonymní vizitky a se všemi účastníky utvoří kruh. Následně ukazuje před všemi jednotlivé nákresy a vrstevníci hádají dle kresby, o koho se jedná.

Indikátor plnění: Zajištění pomůcek potřebných pro realizaci dané aktivity.

2. Projektová aktivita - Myšlenková mapa (viz. Příloha č. 1)

Cíl aktivity: uvědomění si, co se skrývá pod pojmem kamarádství a vyhranění definice. Zjištění, že v kamarádském vztahu jsou tzv. nepsaná pravidla, kterými se musí jedinci řídit, aby došlo k jeho fungování a naplnění.

Prostředí: třída, společenská místnost s tabulí

Časová náročnost: 15 minut

Věková kategorie: 6–11 let

Pomůcky, materiální vybavení: tabule

Popis aktivity: Sociální pracovník nakreslí na tabuli panáčka a pod něj pojem „Kamarádství“. Poté dává prostor pro zamyšlení se nad daným pojmem a následně zapisuje nápady konkrétní skupiny. Po dokončení aktivity dochází k zpětné vazbě a diskusi mezi sociálním pracovníkem a jedinci.

Indikátor plnění: Zajištění pomůcek potřebných pro realizaci dané aktivity.

3. Projektová aktivita - Modelové situace (viz. Příloha č. 2)

Cíl aktivity: Modelace reálných situací, na nichž sociální pracovník jedincům ukazuje možná rizika daného chování vůči druhým lidem, jejich průběh a důsledky tohoto jednání.

Prostředí: třída, společenská místnost

Časová náročnost: 30 minut

Věková kategorie: 6–11 let

Pomůcky, materiální vybavení: předepsaná modelová situace na papíře (každá zvlášť), psací potřeby a čistý papír na poznámky

Popis aktivity: Sociální pracovník rozdělí jedince do pěti skupin. Každá skupina dostane na papíře napsanou odlišnou modelovou situaci, kterou mají za úkol vyhodnotit nebo dramatizovat. Po prezentaci každé modelové situace dochází k zpětné vazbě.

Indikátor plnění: Zajištění pomůcek potřebných pro realizaci dané aktivity.

4. Projektová aktivita - Hrozby internetu (viz. Příloha č. 3)

Cíl aktivity: Pochopit a vyjmenovat rizika sociálních sítí a poukázat na nebezpečí internetu.

Prostředí: třída, společenská místnost s dataprojektorem

Časová náročnost: 15 minut

Věková kategorie: 6–11 let

Pomůcky, materiální vybavení: dataprojektor, reproduktory

Popis aktivity: Sociální pracovník promítne pomocí dataprojektoru obrázky sociálních sítí (níže uvedený), kde postupně jedinci vyjmenovávají jednotlivé druhy sociálních sítí a jejich zkušenosti s nimi, popř. jejich funkci. Následně sociální pracovník promítne video (viz. Příloha č. 3), které doprovází internet a sociální sítě a případnou závislost na nich. Po zhlednutí dochází k rozboru videa, kde sociální pracovník vede diskusi s jedinci a vyhodnotí společně informace z videa.

Indikátor plnění: zajištění pomůcek potřebných pro realizaci dané aktivity.

5. Projektová aktivita - Křížovka (viz. Příloha č. 4)

Cíl aktivity: Vyplnit křížovku zaměřenou na pojmy z oblasti rizikového chování.

Prostředí: třída, společenská místnost

Časová náročnost: 20 minut

Věková kategorie: 8–11 let

Pomůcky, materiální vybavení: vytištěná křížovka pro daný počet účastníků, správné řešení křížovky

Popis aktivity: Sociální pracovník rozdává účastníkům předtištěnou křížovku a nechá jedince samostatně pracovat. Po vyplnění křížovky dochází k hromadné kontrole a prozrazení tajenky. Výsledný pojem bude vysvětlen a prodiskutován.

Indikátor plnění: Zajištění pomůcek potřebných pro realizaci dané aktivity.

9.1.4 Klíčová aktivita 4: Závěrečná reflexe projektu

Poskytnutí zpětné vazby a vyhodnocení závažnosti problému sociálně patologických jevů. Klíčové je zjistit, jak projekt jedince obohatil nebo ovlivnil, co hodnotí kladně a naopak záporně. Nejdůležitějším cílem bylo pochopení závažnosti rizikového chování. Naučit se adekvátně zachovat v dané situaci, umět vyhledat pomoc a aktivovat vnitřní snahu vyřešit problém. Zda program naplnil jejich očekávání a jestli by chtěli v budoucnu navázat na další spolupráci.

Cíl aktivity: Zpětná vazba účastníků preventivního projektu.

Prostředí: třída, společenská místnost

Časová náročnost: 35 minut

Věková kategorie: 7–11 let

Pomůcky, materiální vybavení: papíry, psací potřeby

Popis aktivity: Po dokončení projektu dochází k evaluaci a jedinci provedou zpětnou vazbu nejprve ústně. Poté každý z jedinců zapíše anonymně svůj názor pomocí evaluačního dotazníku (viz. Příloha č. 5).

Struktura rozhovoru

1. Rozuměl/a jsi všemu, co jsme si dnes sdělili nebo bylo něco nejasné?
2. Ocenil/a bys více takových projektů?
3. Jaké nové informace jsi si zapamatoval?
4. Když už teď znáš rizika sociálních sítí, omezíš tak dobu strávenou na internetu?
5. Je něco, co bys nám chtěl/a ještě před ukončením sdělit?

Indikátor plnění: Každý ze zúčastněných se vyjádří k průběhu projektu a provede hodnocení.

10 Management rizik

Identifikace předpokládaných rizik	Hodnocení rizika	Návrhy preventivních opatření
Jedinci nechtějí spolupracovat a podílet se na realizaci projektu.	Potencionální pravděpodobnost střední intenzity nezájmu se strany aktérů, jejímž je projekt určen.	Nabídka aktivizačních metod a forem práce, které zabezpečí zpestření projektu.
Nízký podíl jedinců zúčastněných se na programu.	Potencionální pravděpodobnost střední intenzity, že projekt absolvuje nízký počet účastníků a nebude dosaženo adekvátních cílů.	Brát v potaz variantu nižšího počtu účastníků.
Nezájem podílet se se svými dosavadními zkušenostmi.	Potencionální pravděpodobnost vysoké intenzity, že jedinci, kteří již mají zkušenosti s rizikovým chováním nebudou chtít tuto skutečnost prezentovat před ostatními jedinci.	Mít předem připravenou alternativu programu, která v jedincích vzbudí pocit jistoty a bezpečí.
Preventivní projekt bude neefektivní.	Potencionální pravděpodobnost střední intenzity, že účastníci neudrží pozornost, neocení variabilitu projektu a nepodají zpětnou vazbu sociálním pracovníkům.	Snažit se žáky motivovat a hovořit s nimi o případných nesrovnalostech projektu.

Tabulka 5 "Management rizik"

11 Výstupy

Hlavním výstupem projektu je zhotovení pracovních listů a aktivit, které budou sloužit jako opěrný materiál v oblasti prevence rizikového chování u jedinců mladšího školního věku, které budou využitelné v sociální sféře při práci s dětmi. Konkrétní náplní činností je aktivizace žáků v dané problematice, provedení osvěty a potlačení potencionálního vzniku v rámci sociálně-patologických jevů. Podmínkou realizace je teoretická vybavenost sociálního pracovníka v daném oboru a problematice, znalost konkrétní cílové skupiny, variabilita prostředků a prostředí, seznámení s fakty, jejich následná dovednost modifikace a vytvoření bezpečné atmosféry. Dalším předpokladem je orientace v technikách přípravy projektu a integrace zkušeností sociálního pracovníka při práci s jedinci.

Předpokládané výstupy projektu mají jak hmotnou, tak nehmotnou podobu. První klíčová aktivita je zaměřena na zajištění potřebných podmínek a materiálu, aby mohl preventivní projekt vzniknout. Druhá a třetí klíčová aktivita představuje samotné jádro projektu, které spočívá v propojení teoretických poznatků s praktickými činnostmi. Poslední klíčová aktivita se zaměřuje na samotnou reflexi ze strany žáků a hodnocení celého projektu.

Předpokládané výsledky projektu představují zdařilou prevenci před rizikovým chováním s poukázáním na praktické příklady. Jedinci získají základní znalosti o sociálně-patologických jevech a o tom, jak může vypadat jejich průběh a následky. Preventivní projekt může mít pozitivní dopad na chování žáků v rámci vlastního chování, které se vyvaruje projevům agrese a tímto tak sníží procentuálně sociálně-patologickou společnost a vytvoří bezpečné prostředí. Mimo jiné může potencionálně dojít ke zlepšení vztahů ve skupině, vytvoření nových kamarádských vazeb, zlepšení komunikace či navázání důvěry.

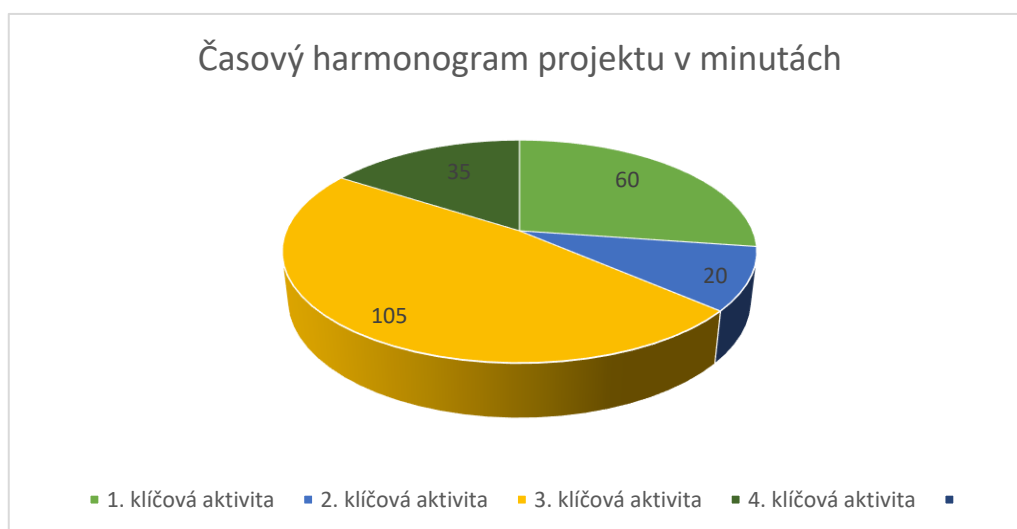
12 Popis přidané hodnoty

Cílem projektu je prevence rizikového chování u žáků mladšího školního věku, která poukazuje na snížení projevů sociálně-patologických jevů v dané cílové skupině prostřednictvím výše uvedených klíčových aktivit a konkrétních projektových aktivit. K naplnění cíle jsou sestaveny činnosti, které obsahují teoretické poznatky o dané problematice a představují rizikové situace právě spojené se sociálně-patologickými jevy. Během aktivit jsou spolu jedinci nuceni komunikovat a spolupracovat, mají prostor pro případně dotazy a diskusi. Celý průběh projektu je sestaven ze zábavných aktivit, které mají aktivizační charakter a využívají digitálních technologií, které mohou sloužit jako jeden z prvků motivace. Účastníci projektu mají také možnost seznámit se s odborníky, kteří mají konkrétní zkušenost s jedinci projevující se daný jednáním, a to jak ze strany sociálních pracovníků, tak také ze strany pracovníka Policie ČR, kteří mohou danou problematiku obohatit reálnými příklady z praxe (které tak zážitkově zaujmou jedince a zanechají tak v nich silnou stopu). Projekt tak může kvalitativně přispět odborníkům i institucím ve vzdělávací oblasti, jelikož díky odbornému vedení budou účastníci vybaveni základními teoretickými poznatky.

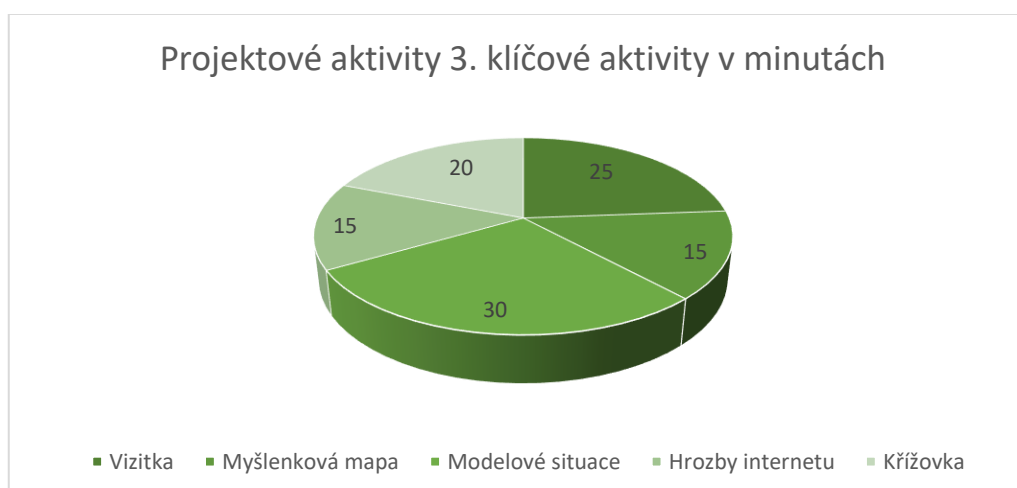

13 Harmonogram

Prostřednictvím grafu znázorníme časový harmonogram celého projektu. V grafu jsou zobrazená data od první klíčové aktivity, nicméně samotná příprava projektu a plán setkání je pohyblivou složkou projektu. Graf tudíž přesněji znázorňuje průběh projektu, popis projektových aktivit (vizitka, myšlenková mapa, modelové situace, hrozby internetu, křížovka) a závěrečnou reflexi projektu s metodou nedokončených vět. Doba trvání těchto aktivit je zaznamenána v minutách s podrobnou deskripcí třetí klíčové aktivity.

Obrázek 3 "Graf – Časový harmonogram projektu"

Obrázek 4 "Graf – Projektové aktivity 3. klíčové aktivity v minutách"

Časový harmonogram projektu se vyznačuje určitou flexibilitou, tudíž může být realizován kdykoliv v průběhu roku bez toho, aniž by narušoval organizaci dané instituce a zároveň tak reagoval na případný problém. S tím souvisí časové rozpoložení, které je rozvrženo do 3–4 vyučovacích hodin. Díky relativně nízké časové náročnosti je možné realizovat projekt již u mladších jedinců, a tím zvýšit efektivitu projektu. Projekt vyžaduje prostorové požadavky, které nabízejí volný prostor a zároveň možnost komfortu při psaní, současně vyžaduje přístup k technickému vybavení s volným přístupem k internetu.

14 Rozpočet

Rozpočet představuje aktuální průměrné ceny s ohledem na počet předpokládaných účastníků, proto se jedná o čistě přibližný rozpočet. Rozpočet byl sestaven na základě průzkumu obdobných organizací zprostředkující služby prevence rizikového chování. Program zajišťuje lektor v podobě sociálního pracovníka nebo jiné pověřené osoby např. policisty disponujícím vysokoškolským vzděláním v požadovaném oboru a zkušenostmi s prací s dětmi a mládeží. V tomto případě by se cena programu značně lišila, jelikož preventivní programy realizované Policií ČR jsou dotovány státem a jejich realizace je pro objednatele bezplatná. V rámci projektu bakalářské práce budeme pracovat s variantou, že preventivní projekt bude realizován pověřeným pracovníkem. Přibližná cena programu zahrnuje profesionální vedení lektorem, materiální vybavení (tisk potřebných materiálů, zajištění psacích potřeb pro každého účastníka) a dopravu lektora na předem sjednané místo v daný den a čas. Rozpočet preventivního projektu pracuje s variantou maximálního počtu žáků ve třídě, tudíž 30 žáků (nicméně dle MŠMT navštěvuje 1. stupeň základní školy v průměru 19 žáků). Tudíž rozpočet představuje 30 tužek (7,- Kč/kus), balík kancelářského papíru (79,- Kč/100 kusů). V ceně je započítána nepřímá práce lektora v podobě přípravy programu, zajištění materiálních potřeb a samotná realizace trvající 3 - 4 vyučovací hodiny, dle aktuálního stavu. Prostory budou zabezpečeny dle předchozí domluvy objednatelem se závazáním technickým zabezpečením, tudíž prostory budou bez nákladů.

Personální zabezpečení – přímá a nepřímá činnost	2000,- Kč
Materiální zabezpečení – zakoupení balíku kancelářského papíru, tužka pro každého účastníka	289,- Kč
Ostatní náklady – cena zahrnující tisk potřebného materiálu a dopravu	Dle aktuální vzdálenosti
Rozpočet celkem	3000,- Kč

Tabulka 6 "Předpokládaný rozpočet projektu"

15 Logframe projektu

	Logika intervence	Objektivní ověřitelné ukazovatele úspěchu	Prostředky pro ověření	Předpoklady a rizika
Záměr projektu	Primární prevence rizikového chování u žáků mladšího školního věku.	Skupina jedinců dané věkové kategorie v zařízení sociálních služeb (např. v nízkoprahovém zařízení).	Evaluace preventivního projektu.	Pasivita ze strany účastníků během realizace klíčových aktivit a jejich hodnocení.
Cíle projektu	Vytvoření preventivního projektu zaměřeného na rizikové chování a prezentace materiálů, které lze variabilně využívat v sociální sféře při práci s dětmi mladšího školního věku.	Vytvoření kvalitního preventivního projektu s poukázáním na jeho potřebnost. Následné hodnocení preventivního projektu.	Naplánování projektu, zabezpečení pomůcek a potřebného materiálu, zajištění vybavení a prostoru.	Nízký zájem a realizaci preventivního projektu. Nesrovnalosti v organizaci a nezabezpečení potřebného materiálů.
Výstupy	Vytvoření klíčových aktivit a materiálů, individuální výstupy	Potencionální účastníci preventivního projektu, hodnocení procesu	Záznam z projektu na základě anonymity.	Předání teoretických poznatků, které budou jedinci schopni využít v praxi.

	účastníků, teoretické a praktické aktivity. Hodnocení v rámci celého procesu.	realizace, vlastní sebereflexe.		
Klíčové činnosti	Návrh a příprava preventivního projektu,	Snížení počtu jedinců projevující se rizikovým chováním.	Harmonogram činností.	Předpoklad aktivity ze strany účastníků, splnění časového harmonogramu, příznivá evaluace.

Tabulka 7 „Logframe projektu“

Logframe projektu zastřešuje všechny prvky projektu s logikou intervence, objektivními ověřitelnými ukazateli úspěchu, prostředky pro ověření a také s předpoklady a riziky. Výše uvedená tabulka prezentuje, že účel projektu představuje snížení rizikového chování u dané skupiny jedinců. Cílem je kvalitní zpracování samotného projektu a jeho celkové projektování. Výstupy tak odrážejí vše, co díky realizace vznikne (prostředky, materiály, teoretické a praktické poznatky a hodnocení). Výstupy a klíčové aktivity směřují k dosažení cíle a slouží jako ukazatel úspěchu. Účastníci projektu pak zrcadlí úspěch a kvalitu celé realizace a vytvoří tak evaluaci.

Závěr

Bakalářský projekt je zaměřen na téma „prevence rizikového chování u dětí mladšího školního věku“, které je vystaveno riziku sociálně-patologických jevů. Náplní práce bylo zhotovení preventivního projektu, který by se dal variabilně využít v některém ze sociálního zařízení.

Rešerše výzkumů a použitých zdrojů zabývajících se danou problematikou reflektuje závažnost problému a poukazuje na nebezpečí rizikového jednání již u žáků v útlém věku. Teoretická část bakalářské práce odráží základní pojmy týkající se rizikového chování. V tomto kontextu byly také zastřešeny základní pojmy a klíčové poznatky týkající se dané problematiky s oporou o aktuální legislativu. Součástí rešerše je citace teoretických výroků uznávaných autorů, kteří se tématu rizikového chování a projevů sociálně-patologických jevů věnují.

Projektová část představovala sestavení kvalitního preventivního projektu zaměřeného na prevenci rizikového chování, který by měl variabilní charakter v rámci sociální sféry. Součástí byl popis klíčových a projektových aktivit, následná evaluace programu, poukázání na možná rizika a indikátory plnění.

V závěru práce lze poukázat na důležitost prevence nejen ze strany vzdělávacích institucí, ale i ze strany sociálních služeb. Jelikož jsem zaměstnán jako policista a mé pracovní nasazení spočívá v regulaci jedinců projevujících se rizikovým chováním, je v mém osobním i společenském zájmu zamezovat šíření takového chování a poukázat na důležitost prevence určené široké populaci. Pevně doufám v efektivitu vytvořeného preventivního projektu a jeho přispění k lepší společnosti.

Bibliografie

- ARNOLDOVÁ, Anna. *Sociální péče: učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-5148-1.
- BÁRTÍK, Pavel, MIOVSKÝ, Michal (ed.). *Primární prevence rizikového chování ve školství: [monografie]*. Praha: Sdružení SCAN, c2010. ISBN 978-80-87258-47-7.
- BENDL, Stanislav; HANUŠOVÁ, Jaroslava a LINKOVÁ, Marie. *Žák s problémovým chováním: cesta institucionální pomoci*. Praha: Stanislav Juhaňák - Triton, 2016. ISBN 978-80-7387-703-3.
- BRAUN, Richard; MARKOVÁ, Dana a NOVÁČKOVÁ, Jana. *Praktikum školní psychologie*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0176-2.
- ČECH, Tomáš a HORMANDLOVÁ, Tereza. *Profesní obraz školního speciálního pedagoga v podmínkách základní školy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2020. ISBN 978-80-244-5861-8.
- ČERNÁ, Alena. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Psyché (Grada). Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4577-0.
- DOLEJŠ, Martin. *Efektivní včasná diagnostika rizikového chování u adolescentů*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. ISBN 978-80-244-2642-6.
- DUKOVÁ, Ivana; DUKA, Martin a KOHOUTOVÁ, Ivanka. *Sociální politika: učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-3880-2.
- FISCHER, Slavomil a ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Psyché (Grada). Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-5046-0.
- GULOVÁ, Lenka. *Sociální práce: pro pedagogické obory*. Pedagogika (Grada). Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3379-1.
- HERZOG, Rupert. *Násilí není řešení: prevence násilí a management konfliktu ve školách*. Moderní pedagogika v teorii a praxi. Plzeň: Fraus, 2009. ISBN 978-80-7238-850-9.
- HURYCHOVÁ, Eva a PTÁČKOVÁ, Blanka. *Sociální práce ve školství*. Pedagogika (Grada). Praha: Grada, 2022. ISBN 978-80-271-3313-0.
- CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualizované vydání. Pedagogika (Grada). Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-5326-3.

- JEDLIČKA, Richard; KOŤA, Jaroslav a SLAVÍK, Jan. *Pedagogická psychologie pro učitele: psychologie ve výchově a vzdělávání*. Psyché (Grada). Praha: Grada, 2018. ISBN 978-80-271-0586-1.
- JEDLIČKA, Richard. *Poruchy socializace u dětí a dospívajících: prevence životních selhání a krizová intervence*. Psyché (Grada). Praha: Grada, 2015. ISBN 978-80-247-5447-5.
- KABÍČEK, Pavel; CSÉMY, Ladislav a HAMANOVÁ, Jana. *Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví*. Praha: Triton, 2014. ISBN 978-80-7387-793-4.
- KIKALOVÁ, Kateřina a KOPECKÝ, Miroslav. *Úvod do studia prevence závislostí dětí a dospívajících*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-3928-0.
- KNOTOVÁ, Dana. *Školní poradenství*. Pedagogika (Grada). 2014. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4502-2.
- KUZNÍKOVÁ, Iva. *Sociální práce ve zdravotnictví*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3676-1.
- LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie. 2., aktualiz. vyd.* Psyché (Grada). Praha: Grada, 2006. ISBN 978-80-247-1284-0.
- MATĚJČEK, Zdeněk a POKORNÁ, Marie. *Radosti a strasti: předškolní věk, mladší školní věk, starší školní věk*. Jinočany: H & H, 1998. ISBN 80-86022-21-8.
- MARTANOVÁ, Veronika; JANÍKOVÁ, Barbara a DANĚČKOVÁ, Tereza. *Učební texty ke specializačnímu studiu pro školní metodiky prevence*. Praha: Centrum adiktologie Psychiatrické kliniky 1. lékařské fakulty a VFN, Univerzita Karlova, 2007. ISBN 978-80-254-0525-3.
- MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže. 2., aktualizované a rozšířené vydání*. Pedagogika (Grada). Praha: Grada, 2015. ISBN 978-80-247-5309-6.
- MÁTEL, Andrej. *Teorie sociální práce I: sociální práce jako profese, akademická disciplína a vědní obor*. Praha: Grada Publishing, 2019. ISBN 978-80-271-2220-2.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce. 3., aktualiz. a dopl. vyd.* Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0213-4.
- MATOUŠEK, Oldřich; KODYMOVÁ, Pavla a KOLÁČKOVÁ, Jana (ed.). *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-818-0.
- MERTIN, Václav a KREJČOVÁ, Lenka. *Výchovné poradenství. 2., přeprac. vyd.* Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013. ISBN 9788074783562.

- PONĚŠICKÝ, Jan. *Agrese, násilí a psychologie moci*. V Praze: Triton, 2005. ISBN 80-7254-593-0.
- NAVRÁTIL, Stanislav a MATTIOLI, Jan. *Problémové chování dětí a mládeže: [jak mu předcházet, jak ho eliminovat]*. Pedagogika (Grada). Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3672-3.
- POKORNÝ, Vratislav; TOMKO, Anton a TELCOVÁ, Jana. *Prevence sociálně patologických jevů: manuál praxe*. 2. vyd. Prevence sociálně patologických jevů. Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky, 2001. ISBN 80-86568-03-2.
- PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. Pedagogika (Grada). Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3470-5.
- PROCHÁZKA, Miroslav. *Metodik prevence a jeho role na základní škole*. V Praze: Pasparta, 2019. ISBN 978-80-88290-28-5.
- PROCHÁZKA, Roman. *Teorie a praxe poradenské psychologie*. Psyché (Grada). Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4451-3.
- PUGNEROVÁ, Michaela. *Psychologie: pro studenty pedagogických oborů*. Pedagogika (Grada). Praha: Grada, 2019. ISBN 978-80-271-0532-8.
- ROLLNICK, Stephen; KAPLAN, Sebastian G. a RUTSCHMAN, Richard. *Motivační rozhovory ve škole*. Přeložil Hana ANTONÍNOVÁ. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1274-4.
- SKALNÍKOVÁ, Martina. \textit{Preventivní program pro nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Díra Svitavy} [online]. Olomouc, 2023 [cit. 2024-03-19]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/7fw61r/>. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Cyrilometodějská teologická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Helena Pospíšilová, Ph.D.
- SLOWÍK, Josef. *Inkluzivní speciální pedagogika*. Pedagogika (Grada). Praha: Grada, 2022. ISBN 978-80-271-3010-8.
- SOLTER, Aletha Jauch. *Hry šťastného dětství: jak řešit problémové chování dětí hravě, s humorem a ve vzájemném napojení*. Přeložil Alžběta JAMIESON. Praha: Stanislav Juhaňák - Triton, 2021. ISBN 978-80-7553-853-6.
- SOVOVÁ, Eliška. *Primární prevence v praxi - projekt 5S*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2023. ISBN 978-80-244-6262-2.
- SOBOTKOVÁ, Veronika. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Psyché (Grada). Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4042-3.
- ŠAFRÁNKOVÁ, Dagmar. *Pedagogika*. Pedagogika (Grada). Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-2993-0.

ŠEFRÁNKOVÁ, Mária. *Výchovný poradca*. Bratislava: Iris, 2007. ISBN 978-80-89256-05-1

ŠPATENKOVÁ, Naděžda. *Krizová intervence pro praxi*. 2., aktualiz. a dopl. vyd. Psyché (Grada). Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-2624-3.

TEJKALOVÁ, Michaela. Preventivní programy proti šikaně [online]. České Budějovice, 2022 [cit. 2024-03-19]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/89a9lp/>. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Mgr. et Mgr. Jiří Kressa, Ph.D.

TOMEŠ, Igor. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-680-3.

VÁGNEROVÁ, Kateřina. *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-912-5.

VÁGNEROVÁ, Marie a LISÁ, Lidka. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vydání třetí, přepracované a doplněné. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2021. ISBN 978-80-246-4961-0.

VALENTA, Milan; KREJČOVÁ, Lenka a HLEBOVÁ, Bibiána. *Znevýhodněný žák: deficity dílčích funkcí a oslabení kognitivního výkonu*. Pedagogika (Grada). Praha: Grada, 2020. ISBN 978-80-271-0621-9.

ZVÍROTSKÝ, Michal. *Terminologický a výkladový slovník šikany*. Pedagogika (Grada). Praha: Grada, 2023. ISBN 978-80-271-5187-5.

Internetové zdroje

Jak funguje program KiVa [online]. Schola Empirica. [cit. 14.10.2022] Dostupné z: <https://www.scholaempirica.org/metodiky/kiva/hlavni-principy/>

Pedagogická komora. Webové sídlo. Dostupné z: <https://www.pedagogickakomora.cz/2023/10/pocty-deti-ve-tridach-i-pocty-zaku-na.html>

Cílové skupiny v primární prevenci rizikového chování, Národní pedagogický institut České republiky (dříve Národní ústav pro vzdělávání) [online]. Národní pedagogický institut České republiky (dříve Národní ústav pro vzdělávání). [cit. 14.12.2023] Dostupné z: <https://archiv-nuv.npi.cz/t/co-je-skolska-primarni-prevence-rizikoveho-chovani/cilove-skupiny-v-primarni-prevenci-rizikoveho-chovani-1.html>

KAPPA-HELP-CENTRUM SOCIÁLNÍ PREVENCE [online]. KAPPA-HELP-Centrum pomoci. [cit. 12.1.2024] Dostupné z: https://www.kappa-help.cz/ePrimarni_prevence/index.htm

Vyhláška o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních [online]. Zákony pro lidi [cit. 14.10.2022] Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-72?text=>

Školský zákon, MŠMT ČR. [online]. Strategie digitálního vzdělávání do roku 2020, MŠMT ČR. [cit. 16.1.2024] Dostupné z: <https://sdv.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon>

Edu Česká televize [online]. Odtrhávání se od obrazovky [cit. 3.4.2024]] Dostupné z: <https://edu.ceskatelevize.cz/video/8253-odtrhavani-se-od-obrazovky>

Seznam použitých zkratek

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Popř. – Popřípadě

Atd. – A tak dále

Apod. – A podobně

Tzv. takzvaný

SMS – Krátká textová zpráva

MMS – Multimediální zpráva

Tj. – To je

MHD – Městská hromadná doprava

ŠVP – Školní vzdělávací program

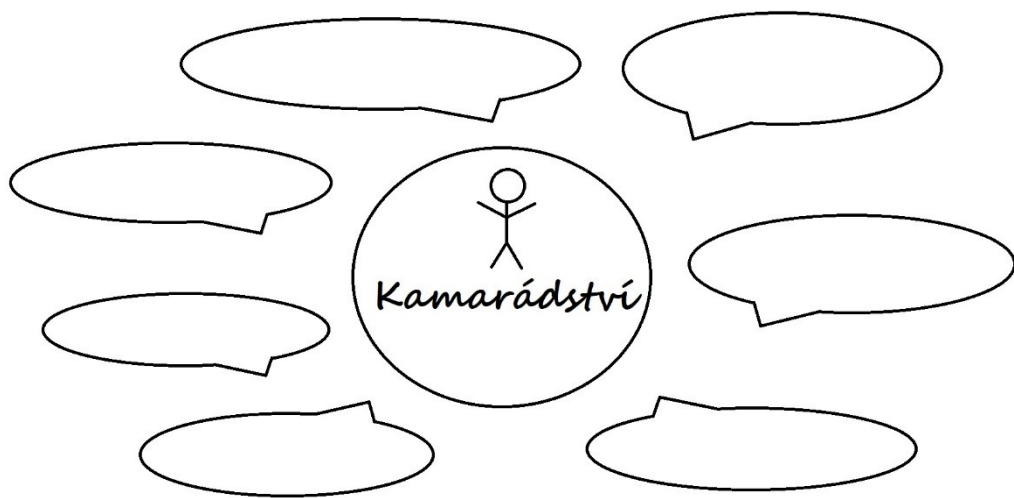
Seznam tabulek

Tabulka 1 "Specifické okolnosti vzniku rizikového chování" (Herzog, 2009, s. 14).....	8
Tabulka 2 "Úrovně prevence"	16
Tabulka 3 "Klasifikace cílových skupin"	37
Tabulka 4 "Desatero školní zralosti"	47
Tabulka 5 "Management rizik"	54
Tabulka 6 "Předpokládaný rozpočet projektu"	59
Tabulka 7 „Logframe projektu“	61

Seznam obrázků

Obrázek 1 "Stádium šikany"	14
Obrázek 2 "Funkce vzdělání" (Duková, 2013, s. 164).....	25
Obrázek 3 "Graf – Časový harmonogram projektu".....	57
Obrázek 4 "Graf – Projektové aktivity 3. klíčové aktivity v minutách"	57
Obrázek 5 "Myšlenková mapa".....	71
Obrázek 6 "Sociální síť" Zdroj: https://www.agionet.cz/sluzby/internet-servis/online-podnikani/nejoblibenejsi-socialni-site	73

Příloha č. 1 – Myšlenková mapa

Obrázek 5 "Myšlenková mapa"

Příloha č. 2 – Modelové situace

Struktura modelových situací:

- Zkuste ve skupince nastítnit situaci, ve které si vytvoříte falešný účet, pod kterým budete kontaktovat vybranou oběť a budete jí zasílat pomocí sociálních sítí různé výhrůžky, upravené fotografie či zkreslené informace. Jak to asi dopadne?
- Zkuste ve skupince nastítnit situaci, ve které jedinci ve školním prostředí berete bez dovolení jeho osobní věci, pomlouváte ho a vyhrožujete mu nebo na něho čekáte před školou. Jak to asi dopadne?
- Zkuste ve skupince nastítnit situaci, kdy kolektiv spolužáků neustále hrubě nadávají jedinci, zesměšňují ho a fyzicky ho napadají. Jak to asi dopadne?
- Zkuste ve skupince nastítnit situaci, kdy skupinka spolužáků natáčí jedince v různých situacích a tyto videozáznamy sdílejí na sociálních sítích. Jak to asi dopadne?
- Zkuste ve skupince nastítnit situaci, kdy kolektiv žáků přednáší nevhodné komentáře směřující na pedagoga, natáčí jej při vyučování a upravují videa která sdílí na sociálních sítích. Jak to asi dopadne?

Příloha č. 3 – Hrozby internetu

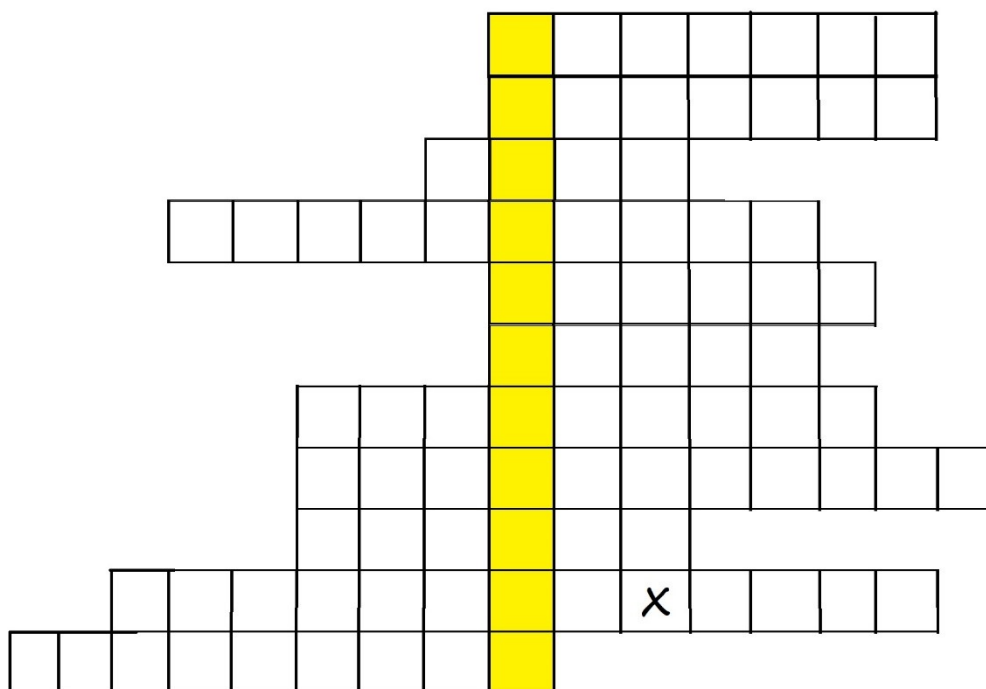

Obrázek 6 "Sociální sítě" Zdroj: <https://www.agionet.cz/sluzby/internet-servis/online-podnikani/nejoblibenejsi-socialni-site>

Odkaz na video

<https://edu.ceskatelevize.cz/video/8253-odtrhavani-se-od-obrazovky>

Příloha č. 4 - Křížovka

Otázky ke křížovce:

1. Jak se jinak nazývá záměrné odcizení cizí věci?
2. Jak se nazývá sociální síť, přes kterou si pouštíš videa a hudbu?
3. Víš, jak se říká člověku, kterému je záměrně ubližováno?
4. Jak se jmenuje člověk, který natáčí a sdílí svá videa na sociálních sítích?
5. Jak se jmenuje hra, která je podobná hře MINECRAFT?
6. Jak se jmenuje místo, ve kterém se vzděláváš?
7. Jak se říká tomu, když někdo stráví několik hodin na internetu?
8. Víš, jak se nazývá, když záměrně nechodíš do školy?
9. Jak se říká tomu, když ti někdo záměrně ubližuje, pomlouvá tě a nadává ti?
10. Víš, jak se obecně říká facebooku, instagramu, tiktoku...?
11. Když někdo provede něco opravdu vážného (krádeže, vážně někomu ublíží), na koho se můžeš obrátit?

Správné odpovědi:

1. Krádeže
2. Youtube
3. Oběť
4. Influencer
5. Roblox
6. Škola
7. Závislost
8. Záškoláctví
9. Šikana
10. Sociální síť
11. Policista

Tajenka: Kyberšikana

Příloha č. 5 – Evaluační dotazník

Dokonči větu podle toho, jaký máš na projekt názor.

1. Nejvíce se mi líbilo _____

_____

2. Nelíbilo se mi _____

_____

Zakroužkuj podle toho, co si o projektu myslíš.

3. Preventivní projekt byl pro mě přínosný.

Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne
-----	-----------	----------	----

4. Aktivity preventivního projektu mě bavily.

Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne
-----	-----------	----------	----

5. Rozuměl/a jsem všem informacím, které mi byly sděleny.

Ano	Spíše ano	Spíše ne	Ne
-----	-----------	----------	----

Anotace

Tato bakalářská práce předkládá poznatky týkající se prevence rizikového chování u žáků mladšího školního věku. Rešerše výzkumů a zdrojů zasahuje do oblasti výčtu rizikového chování a zaměřuje se druhy prevence a poradenské pracoviště. Pojednává o propojení tématu do sektoru sociální sféry a zastřešuje odborníky, kteří se zabývají danou problematikou s ohledem na legislativní zakotvení. Druhá část bakalářské práce je věnována projektové části, jejichž náplní je tvorba preventivního projektu. Projekt zahrnuje klíčové aktivity zaměřené pro žáky mladšího školního a umožňuje variabilitu realizace programu nejen ve školním prostředí, ale také najde své využití v sociálních službách.

Klíčová slova: rizikové chování, agrese a agresivita, kyberšikana, šikana, prevence rizikového chování

Annotation

This bachelor's thesis presents findings related to the prevention of risky behavior among pupils of younger school age. The search for research and resources extends to the area of risky behavior and focused on types of prevention and counseling workplaces. It discusses the connection of the topic to the social sphere sector and covers experts who deal with the given issue with regard to legislative anchoring. The second part of the work is devoted to the project part, the content of which is the creation of a preventive project. The project includes key activities aimed at younger school pupils and enables variability in the implementation of the program not only in the school environment, but also finds its use in social services.

Keywords: risky behavior, aggression and aggressiveness, cyberbullying, bullying, prevention of risky behavior